Національна академія педагогічних наук України

Інститут педагогіки
Національної академії педагогічних наук України
Відділ інновацій та стратегій розвитку освіти

До 95-річчя Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних **наук** України

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник тез
Всеукраїнського науково-практичного семінару

(м. Київ, 19 травня 2021 р.)

Київ
Педагогічна думка
2021

УДК 373.5.091-21:331.548(477)

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 7 від 18.06.2021 р.)

Редакційна колегія:
Головко М. В., д-р пед. наук, доцент, старший науковий співробітник;
Мішеніна Т.М., д-р пед. наук, професор;
Шелестова Л. В., д-р пед. наук, старший науковий співробітник;
Трубачева С. Е., канд. пед. наук, старший науковий співробітник;
Пузіков Д. О., канд. пед. наук, доцент, координатор семінару.

Рецензенти:
Калініна Л.М., д-р пед. наук, професор, вчений секретар Інституту педагогіки НАПН України
Трубачев С. І., канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри динаміки і міцності машин та опору матеріалів Механіко-машинобудівного інституту Національного технічного університету України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

Тези подано в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти наукові ідеї та погляди, висловлені авторами тез. Всю відповідальність за зміст і мовностилістичний рівень тез, достовірність поданої інформації, запозичення, посилання на джерела несуть автори тез.

Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару. - Київ : Педагогічна думка, 2021. — 72 с.

ISBN 978-966-644-594-3

У збірнику вміщено тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи», в яких відображено результати науково-педагогічних досліджень вітчизняних учених, науково-методичної роботи вчителів, результати участі педагогічних працівників гімназії № 136 м. Києва в експерименті всеукраїнського рівня за темою «Допрофільна підготовка і профільне навчання в освітній системі «гімназія-ліцей», що здійснюється на базі гімназії з 2018 року.

УДК 373.5.091.21:331.548(477)

© автори тез, 2021

ISBN 978-966-644-594-3

© Педагогічна думка, 2021

ЗМІСТ

Зміст 3
Топузов О. М.
Вітальне слово 5
Топузов О. М.
Освітнє партнерство закладу загальної середньої освіти як чинник успішної організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів 7
Головко Н. І.
Управління допрофільною підготовкою учнів як чинник забезпечення якості базової середньої освіти 11
Ігнатенко Є. В.
Допрофільна підготовка здобувачів освіти: виклики XXI ст. 14
Калініна Г. М.
Правовий контекст аутсорсингу в сфері освіти 16
Калініна Г. М.
Професійний контекст NEET-молоді в Японії та її особливості 17
Калініна Г. М., Малюга М. М.
Економічно неактивна молодь як об'єкт вивчення та аналізу в процесі допрофесійної підготовки молоді 22
Калініна Г. М., Малюга М. М.
NEET-молодьу ракурсі професійного самовизначення та працевлаштування в Україні 26
Климчук І. О.
Фінансові проблеми підручникотворення в контексті допрофільної підготовки учнів у сучасній гімназії 31
Левченко Ф. Г.
Реалізація дидактичної складової компетентнісної освіти у процесі допрофільної підготовки 32
Люлькова Ю. М.
Особливості організації допрофільної підготовки учнів на базі гімназійної освіти 33
Малюга М. М.
Хікікоморі як соціокультурний феномен у Японії 35
Мушка О. В.
Особливості допрофільної підготовки в межах одного закладу загальної середньої освіти 40
Онаць О. М.
Організація інноваційного освітньо-розвивального середовища для профільного навчання 41
Павловська О. В.
Науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів 47

Піддячий М. І.
Теорія і практика профільного навчання старшокласників 49
Прохоренко О. О.
Психологічна готовність учнів допрофільних класів до дистанційного навчання 51
Пузіков Д. О.
Прогнозування і проектування змісту допрофільної підготовки учнів у контексті створення освітньої програми гімназії 53
Симбірська Л. В.
Дистанційне навчання в допрофільній підготовці учнів (на прикладі Комунального закладу «Харківський науковий ліцей-інтернат "Обдарованість"» Харківської обласної ради) 55
Трубачева С. Е.
Значення ключових компетентностей у допрофільній підготовці учнів 58
Холод Г. Я.
Організаційно-методичне забезпечення інтегрованих курсів і курсів за вибором як важлива складова допрофільної підготовки учнів 59
Чернуха В. П.
Концепція та проблеми профільного навчання в ліцеї 62
Чорноус О. В.
Допрофільна підготовка учнів - важлива передумова профільного навчання 64
Шкурупій Л. Г.
12 кроків організації допрофільної підготовки в умовах дистанційного навчання 65
Яценко С. В.
Методи і засоби профільного навчання 68

Шановні учасники семінару, читачі збірника тез!

Радий оприлюдненню збірника тез доповідей на всеукраїнському науково-практичному семінарі «Допрофільна підготовка учнів у сучасній гімназії: стан, проблеми, перспективи», організованого і проведеного Національною академією педагогічних наук України та Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України спільно з гімназією № 136 міста Києва.

До участі в семінарі активно залучилися наукові співробітники Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України. Приємно, що закріплене договором науково-методичне співробітництво Інституту педагогіки з гімназією № 136 міста Києва набуває такої активної форми, як спільна організація масового науково-практичного заходу всеукраїнського рівня. Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України - провідна наукова установа, колектив якої долучається до створення проектів директивних документів у сфері загальної середньої освіти, розробляє теоретичні засади загальної середньої освіти, створює, експериментально перевіряє, оприлюднює й впроваджує теоретико-методичне, навчально-методичне й навчальне забезпечення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти

України. Наукові співробітники Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України є авторами й співавторами Державних стандартів, освітніх програм, концепцій у сфері повної загальної середньої освіти, авторами навчальних програм, підручників і навчальних посібників та іншої навчальної і навчально-методичної літератури.

Освітнє й соціальне партнерство із закладами загальної середньої освіти є однією з важливих передумов продуктивної наукової, експериментальної і науково-методичної діяльності нашого Інституту.

Тому ми відкриті до співпраці, запрошуємо педагогічні колективи вітчизняних закладів загальної середньої освіти до плідної співпраці з науковими відділами Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Олег Михайлович Топузов,
доктор педагогічних наук, професор,
Дійсний член Національної академії педагогічних наук України,
Заслужений діяч науки і техніки України,
віце-президент НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України

ОСВІТНЄ ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК УСПІШНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ І ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Топузов Олег Михайлович,
доктор педагогічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
дійсний член НАПН України, віце-президент НАПН України,
директор Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Для створення якісної й сучасної системи допрофільної підготовки й профільного навчання учнів кожному закладу загальної середньої освіти необхідно залучити багато різних ресурсів: фінансових, матеріально-технічних, інформаційних, методичних, кадрових. Однак ресурсна база будь-якого закладу загальної середньої освіти є обмеженою з цілком об'єктивних причин. Насамперед, йдеться про стан фінансування і стан матеріально-технічної бази закладу освіти, необхідні для становлення й розвитку сучасної системи допрофільної підготовки учнів у ньому. Цей стан може бути кращим або гіршим, фінансування - більшим або меншим; принципово важливою є та обставина, що матеріально-технічне й фінансове забезпечення школи за рахунок бюджетних коштів обмежене фінансовими можливостями громади й держави в цілому, і таке фінансування закладу доволі складно нарощувати швидкими темпами. Окрім зазначеного вище, успішна організація сучасної системи допрофільної підготовки змушує, як правило, до розвитку кадрового потенціалу закладу загальної середньої освіти, залучення кваліфікованих педагогічних працівників. Розв'язання цього завдання також пов'язано з фінансуванням школи.

З 2022/2023 навчального року розпочнеться введення в дію нової типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, положення якої надають школам суттєві права, але й одночасно покладають на них відповідальність за організацію якісної допрофільної підготовки учнів засобами поглибленого вивчення навчальних предметів, вибору інтегрованих курсів. Таким чином, перед керівництвом і педагогічними колективами шкіл постане завдання оптимізації системи допрофільної підготовки учнів, приведення її у відповідність до вимог сьогодення.

Один із найважливіших механізмів розв'язання цього завдання закладено в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року **[1].** Йдеться про принцип педагогіки партнерства,

про активізацію/створення системи дієвого освітнього й соціального партнерства закладів загальної середньої освіти.

Ефективна реалізація потенціалу освітньої сфери залежить від наявності й продуктивності її інтегративних зв'язків з іншими сферами суспільної практики. Завдяки ним сфера освіти стає спроможною змінюватися разом із суспільством, відчувати й передбачати його зміни, вчасно й позитивно впливати на них.

Варто зазначити, що роль держави, органів державної влади, державної освітньої політики в модернізації систем освіти, у забезпеченні відповідності якості освіти вимогам суспільства, котре швидко змінюється, є вагомою як в усьому світі, так і в найрозвиненіших країнах світу, з яких Україна прагне брати приклад у суспільному, економічному, освітньому розвитку. Держава визначає стратегічні цілі розвитку системи освіти, встановлює й закріплює правові норми, які регулюють правовідносини в ній, затверджує Державні стандарти освіти, фінансує (спільно з місцевими бюджетами) видатки на освіту. Така вагома роль держави в забезпеченні розвитку й функціонування освітньої галузі (зокрема системи загальної середньої освіти) характерна для більшості розвинених країн Європи й світу. Однак іншим (і не менш важливим) чинником розвитку систем освіти провідних країн світу є партнерство між державою, суспільством, закладами системи освіти; між конкретними державними (органи влади), економічними (компанії, підприємці), громадськими інститутами й закладами системи освіти, між органами місцевого самоврядування, представниками громади й окремим закладом освіти; між педагогічними (науково-педагогічними) працівниками, здобувачами освіти, їхніми батьками. Така партнерська співпраця дає змогу закладам освіти тісніше співпрацювати із суспільством, бути чутливішими до його запитів, одержувати додаткові ресурси, мати можливість створювати кращі умови освітньої діяльності, забезпечувати вищий рівень якості освіти для її здобувачів.

Освітнє партнерство - це специфічний різновид соціального партнерства, що здійснюється на добровільних засадах за ініціативи закладів освіти задля оптимізації їхньої освітньої діяльності, створення кращих умов для здійснення освітнього процесу заради забезпечення якісніших освітніх результатів здобувачів освіти (тобто гарантування її якості).

Необхідність оптимальної організації та ефективного здійснення освітнього партнерства закладами системи загальної середньої освіти зумовлює становлення системи теоретичних знань, котра може претендувати в майбутньому на статус навчальної дисципліни, - теорії освітнього партнерства в закладах загальної середньої освіти [5].

Систему освітнього партнерства школи можна розглядати як чинник успішної організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів у ній, а можливість реалізації конкретних пропозицій і

планів щодо організації цієї системи за допомогою (засобами) освітньої співпраці - як критерій оцінювання їх, що свідчить про актуальність, реалістичність і практичну придатність таких пропозицій. Зі свого боку, необхідність організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів також є чинником розвитку системи освітнього партнерства закладу загальної середньої освіти. Необхідність організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів в школі спричиняє до пошуків її адміністрацією і педагогічним колективом відповідних освітніх і соціальних партнерів, до проектування і здійснення належних заходів партнерства.

Освітнє партнерство закладу загальної середньої освіти може стати чинником розроблення оптимального варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти для цієї конкретної школи [4]. Варіативний складник змісту повної загальної середньої освіти як об'єкт освітньої співпраці доцільніше диференціювати відповідно до ієрархічних рівнів його організації, а саме: освітніх галузей, в яких вибирають, окремих навчальних предметів і та інтегрованих курсів, котрі вибирають, розділів і тем. Метою конструювання змісту повної загальної середньої освіти в процесі освітнього партнерства школи є вироблення оптимального варіативного складника цього змісту в контексті організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів із суворим дотриманням вимог Державних стандартів.

Помітні перспективи щодо організації освітньої співпраці школи, спрямованої на оптимізацію варіативного складника змісту повної загальної середньої освіти засобами освітнього партнерства відкриває проектування й здійснення індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти [2].

Ще одним важливим напрямком реалізації освітнього партнерства школи в контексті організації системи допрофільної підготовки і профільного навчання учнів є відбір/створення належного організаційно-методичного забезпечення допрофільної підготовки й профільної освіти, тобто ефективних методів, засобів, організаційних форм навчання, методів, засобів і форм виховної роботи, методик розвитку особистісного потенціалу учнів.

Доцільно виділити декілька варіантів участі освітніх партнерів школи у процесі створення такого організаційно-методичного забезпечення, а саме: фінансову участь (фінансування дослідження або конструювання таких розробок, закупівлі необхідних засобів), передача методичних розробок (або досвіду застосування їх) від одного освітнього партнера до іншого, спільне розроблення складників цього забезпечення.

Раціонально організована система освітнього партнерство закладу загальної середньої освіти дає змогу оптимізувати результати освітнього процесу в цілому (створити соціальні й освітні умови, забезпечити вплив, необхідні для досягнення найкращих освітніх результатів із можливих у

реальних обставинах функціонування і розвитку конкретної школи), процеси допрофільної підготовки й профільної освіти учнів.

Система освітнього партнерства школи може оптимізувати формування ключових і предметних компетентностей учнів, їхніх наскрізних умінь, загальних для ключових компетентностей за рахунок низки чинників, а саме: створення потрібних для цього соціальних і освітніх умов, залучення необхідних навчальних ресурсів; формулювання й урахування освітніх потреб і запитів учасників освітнього процесу; надання освітньому процесу практичної спрямованості, забезпечення тісного зв'язку цього процесу з життям суспільства і громади, реальними соціальними, економічними, культурними, інформаційними та іншими процесами, котрі відбуваються в ньому; досягнення оперативнішого впровадження й використання в освітньому процесі найсучасніших надбань суспільства.

Зрештою, усі означені вище чинники мають забезпечити в учасників освітнього процесу значно вищий рівень мотивації їхньої діяльності.

Важливим є завдання підготовки педагогічних працівників до здійснення освітнього партнерства в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи [3]. Така підготовка повинна мати цілеспрямований характер, бути системною, систематичною, планомірною; отже, має спиратися на відповідну програму підготовки, розроблену закладом освіти. Залучати до цієї підготовки доцільно саме тих педагогічних працівників, котрі будуть проявляти зацікавленість у ній. Процес підготовки педагогічних працівників до здійснення освітнього партнерства в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи буде продуктивнішим, якщо матиме практичну спрямованість, буде пов'язаним із реалізацією реальних практичних завдань цього партнерства, Тому в період здійснення підготовки педагогічних працівників до здійснення освітнього партнерства доцільно активізувати всі процесі, пов'язані з ним. Ефективна підготовка до освітнього партнерства в процесі внутрішньошкільної науково-методичної роботи сприятиме виділенню, згуртуванню, наснаженню учительського активу, котрий забезпечуватиме самоорганізацію і самовідтворення такого партнерства в подальшому.

Ефективність самостійного здійснення педагогічним працівником підготовки до участі в освітньому партнерстві залежатиме від належної організації та реалізації його самоосвітньої діяльності.

Література

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р.; Концепція [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-ptfn8.

2. Топузов О.М. Дидактична прогностика в контексті теоретико-методичного забезпечення створення сучасного підручника / О.М. Топузов // Проблеми сучасного підручника зб. наук, праць / [ред. кол.; голов. ред. О.М. Топузов]. - К. : Педагогічна думка, 2014. - Вип. 14. - С . 12-20.

3. Топузов О.М. Соціальне співробітництво в системі загальної середньої освіти. / О.М. Топузов // Український педагогічний журнал. - 2018.-№3.-С. 47-59.

4. Topuzov O.M. Development of content of general secondary education: analysis of forecast background / O.M. Topuzov, D.O. Puzikov // Education: Modern Discourses. - 2018. - # 1. - pp. 142-150.

5. Topuzov O.M. Educational partnership in the system of general secondary education: concept and content / O.M. Topuzov // Ukrainian educational journal. - 2020. - # 3 (23). - pp. 5-13.

УПРАВЛІННЯ ДОПРОФІЛЬНОЮ ПІДГОТОВКОЮ УЧНІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Головко Наталія Ігорівна,
учитель вищої категорії, старший вчитель,
директор гімназії № 136 м. Києва

Актуальність проблеми управління допрофільною підготовкою учнів у сучасному закладі загальної середньої освіти не викликає сумнівів. Ефективне управління системою допрофільної підготовки в закладі загальної середньої освіти дає змогу оптимізувати цей процес, мінімізувати труднощі, забезпечити досягнення очікуваних результатів.

У процесі управління сучасним закладом загальної середньої освіти необхідно звертати увагу на всі завдання і напрямки цієї діяльності; всі вони вагомі, оскільки суспільство довірило школі найцінніше, дітей, найважливіше - освіту, виховання й розвиток нового покоління громадян нашої держави. Однак управління допрофільною підготовкою займає особливе місце в системі завдань управлінської діяльності директора школи. Насамперед, з огляду на значущість цієї підготовки для подальшої долі дитини. Адже якісна допрофільна підготовка учня - це найперші сторінки історії професійного й життєвого успіху особистості, історії творення учнем свого майбутнього, яке завжди розпочинається в сьогоденні. Однією з основних вимог суспільства до сучасної школи є досягнення високого рівня підготовленості її випускника до раціонального вибору професії і, як наслідок, вибору траєкторії пов'язаної з нею професійної підготовки [3]. Допрофільна підготовка учнів закладає міцний фундамент для усвідомленого й осмисленого вибору учнем профілю навчання. Йдеться, насамперед, як про здобуття

ним поглибленої освітньої підготовки з відповідних навчальних предметів (інтегрованих курсів), так і про сформованість в учня освітнього запиту на здобуття профільної освіти, здатності проаналізувати можливі профілі навчання, співвіднести їх зі своїми здібностями й потребами, подальшими освітніми й професійними перспективами, здійснити раціональний вибір. Як бачимо, це досить непрості завдання, які сьогодення ставить перед підлітком. Однак школа може й повинна допомогти йому успішно розв'язувати їх. Адже якісна загальна середня освіта повинна не лише збагатити особистість знаннями про навколишній світ, вміннями й навичками, необхідними для успішної життєдіяльності в ньому, не тільки забезпечити формування її ключових компетентностей, але й допомогти зробити важливі життєві вибори, має посприяти утворенню й реалізації освітніх потреб і запитів учня на перспективу. У цьому розумінні якісною є така базова і профільна середня освіта, загалом повна загальна середня освіта, що відповідає як вимогам державних стандартів, так і освітнім запитам самого учня, дає йому змогу розвивати їх.

Управління допрофільною підготовкою в закладі загальної середньої освіти - справа дуже непроста, оскільки йдеться про організацію і контроль за взаємодією комплексу динамічних систем - управлінських, соціальних, освітніх.

Насамперед, процес управління допрофільною підготовкою полягає в цілевідповідному застосування функцій освітнього менеджменту: планування, організації, мотивації та контролю [4, с. 145-146]. За безпосередньої участі керівника школи ухвалюються управлінські рішення, якими визначаються перспективні й щорічні цілі допрофільної підготовки учнів у закладі загальної середньої освіти, що відображаються й закріплюються у відповідних планах діяльності закладу освіти. Варто відразу наголосити на комплексному характері планування допрофільної підготовки учнів. Адже воно стосується не лише розроблення і затвердження освітньої програми і навчального плану закладу, який є її складником. Постановка й реалізація цілей допрофільної підготовки учнів зумовлює необхідність розв'язання завдань розвитку кадрового, методичного, матеріально-технічного потенціалу закладу загальної середньої освіти, активізацію внутрішньошкільної науково-методичної роботи, освітньої співпраці з освітніми й науковими установами, громадськими організаціями. Таким чином, цілі й завдання, пов'язані з реалізацією допрофільної підготовки учнів постають практично у всіх розділах перспективних і щорічних планів роботи школи. Організація допрофільної підготовки учнів полягає у виконанні відповідних управлінських дій, проведенні заходів, необхідних для його кадрового, методичного, матеріально-технічного забезпечення. Ухвалене рішення необхідно «довести до відома виконавців», «організаційно та ресурсно забезпечити його виконання», «узгодити з настановами й потребами

виконавців» [4, с. 146]. Ефективність реалізації мотиваційної функції управління системою допрофільної підготовки учнів залежить від обраної керівником форми й міри психологічного впливу на підлеглих, ґрунтується на розумінні ним їх психологічних особливостей, знанні про професійні якості. Функція контролю передбачає систематичне відслідковування перебігу та результатів допрофільної підготовки учнів; керівник «спостерігає, вивчає, аналізує та оцінює» інформацію про проміжні та підсумкові результати цієї діяльності, ухвалює на їх основі відповідні управлінські рішення.

Процес допрофільної підготовки учнів є системним проявом, складником освітнього процесу в 5-9 класах закладу загальної середньої освіти, інтегрованим із його іншими компонентами. Тому, як зазначено вище, процес управління допрофільною підготовкою учнів зачіпає основні компоненти освітнього процесу в школі (його цілі, зміст, організаційно-методичне й матеріально-технічне забезпечення, результати). Цілі допрофільної підготовки імплементуються в систему цілей освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти, цілей освітнього процесу в ньому. Реалізація цих цілей зумовлює необхідність змін у змісті варіативного складника базової загальної середньої освіти, що зумовлює відповідні зміни в освітній програмі й навчальному плані закладу освіти. Як правило, якісна допрофільна підготовка впливає на організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу: постає необхідність застосування інноваційних методів і засобів, форм організації навчання, інноваційних уроків тощо. Зрештою, постає необхідність удосконалення системи дидактичного контролю, застосування його інноваційних методів, які більшою мірою відповідають особливостям оцінювання результатів допрофільної підготовки учнів. І кожен із визначених вище напрямків освітньої діяльності щодо реалізації системи допрофільної підготовки стає важливим завданням управління цією системою, зумовлює необхідність відповідних управлінських рішень. Досить часто - інноваційних [2].

Робота керівника - це робота з людьми. Тому двома важливими соціальними системами, функціонування і розвиток яких необхідно враховувати в процесі управління допрофільною підготовки учнів є система відносин між учасниками освітнього процесу (учителями, учнями, їхніми батьками та ін.), залучених до допрофільної підготовки учнів і система відносин, що виникає в процесі цієї підготовки між закладом загальної середньої освіти та іншими соціальними суб'єктами (науковими установами, закладами освіти, громадськими організаціями тощо). Управління допрофільною підготовкою передбачає цілеспрямоване й цілевідповідне вибудовування такої конфігурації цих систем соціальних відносин, що якнайповніше відповідають потребам цієї системи.

Інтегрованим результатом управління системою допрофільної підготовки учнів у закладі загальної середньої освіти повинно стати «підвищення його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг» [2].

Література

1. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України; головний ред. В. Г. Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008,2020. - 1040 с.

2. Ковальська Т. Інноваційні підходи до профільного навчання і допрофесійної підготовки старшокласників Кам'янець-Подільського ліцею / Т. Ковальська // Директор школи, ліцею, гімназії. - 2017. - № 3-4. - С. 179-183.

3. МорінО. Програмно-методичне забезпечення професійного самовизначення учнівської молоді в умовах допрофільної підготовки і профільного навчання / О. Морін // Рідна школа. — 2015. - № 3. — С. 29-33.

4. Освітній менеджмент: Навчальний посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. - К. : Шкільний світ, 2003. - 400 с.

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ XXI СТ.

Ігнатенко Євгеній Васильович,
заступник директора КЗ «Рішельєвський науковий ліцей», керівник «Центру дистанційної освіти Одеської області», учитель географії, вища категорія, старший учитель, КЗ «Рішельєвський науковий ліцей», м. Одеса

Сьогодні науково-технічний прогрес сприяє швидкій трансформації багатьох напрямків життя людини. Нові запити суспільства створюють необхідність внесення значних змін у всі ланки освіти України, як це відбувається у всьому світі. Так, згідно з прогнозами Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) у найближчі ЗО років 2 млрд. робочих місць стануть роботизованими. Такі процеси продукують важливість пошуку нових професій, що можуть уніфікувати особливі можливості людей творчо мислити та генерувати ідеї. Бізнесові структури вже сьогодні націлені на пошук креативних особистостей, які здатні нестандартно мислити і генерувати інноваційні ідеї. До того ж, найважливішим фактором конкуренції є вміння працювати в команді [З, с. 73]. Як до таких викликів готова українська шкільна освіта? Головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства [1, сі6-17]. Вибір професійного шляху багато в чому визначає долю людини. Від того, на скільки вірно

вибраний цей шлях залежить місце кожного серед людей, задоволеність роботою, фізичне та психічне здоров'я, процес соціалізації особистості. Зробити правильний вибір — значить знайти своє місце в житті [2, с. 13]. Важливим етапом визначення здобувачами освіти свого місця в житті є допрофільна підготовка, основна мета якої - створення освітнього простору, що сприятиме самовизначенню учнів середньої школи (5-9 кл.) через організацію курсів за вибором, інформаційну роботу та профільну орієнтацію. Це саме той етап, коли дитина «шукає себе», коли інтереси підлітка розпорошені, не сконцентровані. Тому завдання педагогічного колективу на цьому етапі полягає не стільки в поглибленні знань, скільки в допомозі дитині визначитись із своїми нахилами й уподобаннями. Отже, мета діяльності вчителів на цьому етапі є діагностично-прогностичною - виявити домінантні інтереси й мотиви учнів та спрогнозувати майбутній профіль навчання школярів. Особливої актуальності допрофільна підготовка набуває у 8-9 класах [2, с. 114], в яких виділяють чотири основні напрями роботи: 1) професійну діагностику учнів; 2) професійно-консультаційну роботу; 3) роботу з батьками; 4) підготовку до вибору профілю в процесі навчання. Перші три пункти стосуються переважно роботи психолога і класних керівників, останній - вчителів-предметників [1, с. 32-37].

Отже, правильна підібрана допрофільна траєкторія руху здобувачів освіти, створює можливості для найбільш повного розвитку дитини відповідно до її сутності. Це стане потужним локомотивом прогресу українського суспільства в умовах переходу країни до інфомаційно-комунікаційних технологій (ЖТ), за якого успіх визначатиметься розвиненістю особистості та її максимальною самореалізацією.

Література

1. Липова Л. Теорія і практика здійснення профільного навчання в середній загальноосвітній школі / Л. Липова // Директор школи, ліцею, гімназії. - 2008. - №5. - С.32-37.

2. Мельничук М.М. Допрофільна підготовка учнів як важлива передумова профільного навчання / М.М. Мельничук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 21.-С. 113- 115.

3. Морзе Н.В. Самооцінювання рівня цифровізації освітнього закладу за умов трансформації середньої освіти / Н.В. Морзе, В.О. Кучеровська, Є.М. Смирнова-Трибульська // Open educational e-environment of modern University. -2020. -№ 8. - С. 72-87.

ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ АУТСОРСИНГУ В СФЕРІ ОСВІТИ

Калініна Ганна Михайлівна,
аспірантка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9405-9278

В Україні аутсорсинг та аутстафінг за 20 років активного застосування знайшли власну «нішу» у сфері надання послуг, але попри це їх правове регулювання ще й досі є недосконалим та не в повному обсязі законодавчо визначеним.

Так, наприклад, під час аутстафінгу (з англ. outstaffing - діяльність із надання персоналу, або out - «поза» та staff - «штат») тобто виведення співробітників зі штату працівників компанії-замовника та оформлення їх у штат працівників компанії-підрядника - один суб'єкт господарювання надає фахівців для виконання робіт іншому суб'єктові господарювання, у тому числі на певний термін [1; 2].

В українському законодавстві аутстафінг регулюють Закон України № 5067-VI від 05.07.2012 р. «Про зайнятість населення» (ст. 39), Цивільний Кодекс України № 980-IV від 19.06.2003 р., із змінами (ст. 9), Податковий Кодекс України № 2755-IV від 02.12.2010 р., із змінами (п.п. 14.1.183). Оплату послуги аутстафінгу проводить замовник або за фіксованою сумою (за одного працівника на місяць), або сумою, що містить складники, передбачені договором виплати працівникам, ПДФО, ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, військовий збір, узгоджену сторонами договору винагороду аутстафінговій компанії (10-30 % мінімальної заробітної плати працівника) [3].

У свою чергу, поняття аутсорсинг (від англ. outsourcing: outer-source-using - «зовнішнє джерело», «за межами» або «використання зовнішнього ресурсу», як зазначено в онлайн-словнику іншомовних слів (WlL:https://wwwjnsm.com.ua/cgi-bm/u/book/sis.pl?Article=2252&action=show) - це передання організацією чи підприємством певних непрофільних бізнес-функцій або виробничих процесів на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у відповідній галузі) відповідно до розділу 4 Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010», чинного від 01.01.2012 р. (URL:https://zakon. rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10), визначено як угода, згідно з якою замовник доручає підряднику виконати певні завдання, зокрема частину виробничого процесу або повний виробничий процес, надання послуг щодо добору персоналу, допоміжні функції. Тобто під час аутсорсингу виконують роботи або надають послуги, проводять певний бізнес-процес на території компанії-виконавця. А місцем виконання робіт (надання послуг) є територія компанії-виконавця, що також здійснює оплату за договором аутсорсингу компанії-виконавцю за фактично виконаний обсяг роботи. Тож аутсорсинг за своєю суттю

більш подібний до типового цивільно-правового договору про виконання конкретних робіт або надання конкретного переліку послуг.

Окрім того, чинне законодавство України надає право фізичним особам та ФОП виконувати роботи (надавати послуги) на підставі як трудового, так і цивільно-правового договору, відмінності між якими передусім полягають у різному їх регулюванні законодавчими актами. Перший регулюють норми КЗпП, другий - ЦКУ.

Резюмуючи, варто зазначити, якщо порівнювати аутсорсинг та аутстафінг, то останній законодавчо індексований як звичайні трудові відносини. Ключовою відмінністю найму персоналу за договором аутстафінгу від укладення трудового договору безпосередньо з працівниками є уникнення податкового навантаження та кадрових питань, що виникають у роботодавців.

Послуги - такі як аутсорсинг та аутстафінг — в Україні активно застосовують не лише в українському бізнесі, а й у сфері освіти, оскільки такі схеми організації трудового кодексу дають змогу українським компаніям та підприємствам знизити витрати на кадровий та бухгалтерський супровід таких трудових відносин, мінімізувати юридичні та податкові ризики, а також не витрачати час і ресурси на пошук та підготовку потрібних фахівців.

Література

1. Малюга М.М. Аутстафінг як дієвий інструмент управління персоналом у підручнику для керівника освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/721409/l/tezy_-psp_perf_l **101**12.pdf.

2. Мельничук Ю. Аутстаффинг в Украине существует? Что же это такое? Бизнес тренинг групп. 2013. URL: https://training-group.com.ua/autstaffing-v-ukraine-suschestvuet-chto-zhe-eto-takoe.htm.

3.СтасюкС. Аутстафінг та аутсорсинг - в чому різниця? Дебет-кредит: бухгалтерські новини. 2017. URL: https://news.dtkt.ua/law/contractual-relationship/43788.

ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ NEET-МОЛОДІ В ЯПОНІЇ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Калініна Ганна Михайлівна,
аспірантка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID Ш: https://orcid.org/0000-0002-9405-9278

На сьогодні проблема подолання безробіття серед молодого населення є актуальною, оскільки саме молодь є найуразливішою та незахищеною верствою в державі. І хоча, зазвичай, молоді люди здатні швидко й творчо адаптуватися до нових умов та обставин, все ж загострення в умовах глобалізації соціально-економічних і фінансових викликів у кожній країні світу, нестабільна ситуація на світовому ринку

праці, поширення пандемії та багато інших чинників утворюють певну «складність життя» для молоді в сучасну епоху змін та трансформацій. На жаль, ця тенденція все частіше виявляється в економічній пасивності молоді, її незанятості та небажанні працевлаштовуватися й стрімко шириться світом.

Тож молодь, яка з різних політичних, економічних, соціальних причин не навчається, не проходить професійну перепідготовку, не шукає роботу, не працює взагалі та здебільшого існує за кошти батьків/родичів, які вимушені вирішувати їхні матеріальні та побутові проблеми (URL:http://w'ww.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/ @dcomm/documents/publication/wcms_212423.pdf), має назву NEET-молодь або покоління NEET (англійською: Young People Not in Education, Employment or Training), що перекладається як: «Ні на навчанні, ні на роботі чи підвищенні кваліфікації».

За даними Міжнародної організації праці (ILO; https://www.ilo.org/.) сьогодні у світі мешкає близько 1,3 мільярда молодих людей, з яких 267 мільйонів належать до NEET-молоді. Водночас очікують, що до 2021 року ця цифра сягне 273 мільйонів, і жінки становитимуть дві третини цієї цифри - фактично це 181 мільйони людей (URL: https://www.radiosvoboda.org/a/30479879.html?fbclid). На підтвердження варто констатувати, що життєва філософія покоління NEET вже давно розповсюдилась багатьма країнами світу: Австралії, Північної та Південної Америки (США, Канада, Мексика, Аргентина тощо), Західної Європи (Велика Британія, Німеччина, Франція, Австрія, Швеція, Нідерланди тощо), Азії (Японія, Південна Корея, Китай, Тайвань та ін.).

NEET-молодь - це люди, що народилися між 1995-тим та 2005-тим роками відповідно до «Теорії поколінь», сформульованої вченими Н. Хоувом та В. Штраусом [4] та входять до покоління Z. Однак деякі вчені пропонують вважати роком народження покоління Z - 1991 рік - дата створення Всесвітньої мережі інтернет (WWW), інші вважають - 2001 рік - входження інтернету в повсякденне користування більшості людей. Важливим нюансом також є те, що роки народження «покоління Z», як спільна точка відліку в багатьох країнах не співпадають із загальноприйнятими. Наприклад, рівень технологічного прогресу в повсякденному житті мешканців Японії був вищим за інші країни постіндустріального типу розвитку, тому народження «покоління Z» у цій країні припадає на 1985-1992 роки (URL: https://uk.wikipedia.org/'wiki/Покоління_Z). Для порівняння в Україні цей період настав пізніше - починаючи з 2004 року.

Окрім цього, в Японії, яка випереджає фактично всі країни світу за рівнем впровадження цифрових технологій у повсякденне життя людей, «покоління Z» називають «нео-цифровими аборигенами», які на крок випереджають попереднє «покоління Y» - «цифрових аборигенів», які з раннього віку без особливих проблем освоюють планшети, смартфони та

надають перевагу в спілкуванні повномасштабному відео-формату більше, ніж тесту або розмові. Тож «покоління NEET», або NEET-молодь, є частиною «покоління Z» за винятком того, що ця молодь, як правило, не має ні моральних, ні матеріальних, ні соціальних можливостей для повної реалізації знань, умінь, навичок, що притаманні представникам «покоління Z».

У Японії досить швидко укоренилося поняття NEET-молоді. Так деякі вчені, наприклад Енді Ферлонг (Andy Furlong; URL: https^/le.ac.uk/alurnni/stay-connected/obituaries-tributes/andy-furlong), перш за все, пов'язують виникнення та зростання цього феномену в Японії з подією 1986-1991 років минулого століття - «Японською фінансовою бульбашкою». Для того періоду були властивими багаторазові штучні зростання цін і спекуляції на фондовому ринку та ринку нерухомості - через історично-природну нестачу землі в Японії, постійну сейсмічну небезпеку, подорожчання будівництва та низку законодавчих обмежень на будівництво (наприклад, земля під Імператорським палацом у Токіо коштувала більше, ніж вся земля в штаті Каліфорнія). Відголоски Японської фінансової бульбашки й досі даються в країні в знаки. Наслідком здування «бульбашки» став тривалий період економічної стагнації в Японії, який отримав назву - «втрачене десятиліття».

Саме цей період призвів до різкого зростання кількості представників NEET серед молоді в країні, оскільки молоде населення Японії постало перед загальною проблемою безробіття, рівень якого збільшувався (URL: https://www.bbc.com/news/magazine-23182523). Незважаючи на те, що рівень безробіття порівняно з іншими промислово розвиненими країнами був незначний - 5 % (2001 р.) - зростання безробіття похитнуло впевненість тих, хто працював у системі довічного найму, так як у країні була відсутня система допомоги з безробіття [2].

Думки вчених щодо NEET-молоді різняться. Учений Гэнда Юдзи (Genda YQji; URL: http://postbubbleculture.blogs.wm.edu/2015/04/05/stagnant-youth-the-neet-freeter-and-hikikomori-phenomena/) переконаний у тому, що представники NEET-молоді часто виявляють бажання працювати, однак через невпевненість у собі, фактичну відсутність соціально-комунікативних навичок спілкування й перебування в соціумі та низький рівень кваліфікації, просто не в змозі пройти навіть співбесіду.

Статистична організація Європейської Комісії (Євростат; URL: https://ec.europa.eu/eurostat/) спільно з Міжнародною організацією праці (МОП; URL: https://www.ilo.org/) офіційно структурувала групу NEET-молоді та виокремила в її межах сім окремих підгруп. У Японії до представників NEET зазвичай відносять працездатних японців віком від 15 до 34 років та здебільшого розділяють їх лише на 4 групи [Цит. за: 3]. Це:

антисоціальні NEET: люди, які відчувають себе комфортно, лише коли не працюють;

замкнені NEET (хікікоморі): люди, які не в змозі взаємодіяти з суспільством ні в якому форматі. Термін «хікікоморі» (або хіккі) запровадив психолог Сайто Тамакі (Tamaki Saitō; https://ru.qaz.wiki/wiki/Tamaki_Saitō). Наразі приблизно 20 % молодих японців (близько 1 % населення країни) насправді роками сидять замкненими у власних кімнатах. Окрім того, до цієї групи відносять й «одинаків-паразитів» (парасайто-сінгуру) - дорослих дітей, які мешкають разом з батьками, просто не бажаючи виявляти самостійність у питаннях побудови власної сім'ї, влаштування на роботу та ухвалення інших важливих рішень для побудови власного життя - за статистичними даними до них належать від 80 % (30-літніх) до 90 % (20-літніх) незаміжніх японських жінок і близько половини японських чоловіків 20-річного віку). Саме перебування в батьківському домі полегшує життя «одинакам-паразитам» як морально та фізично, так і матеріально (зменшуючи витрати на власне утримання та відповідальність за себе) та забезпечує повну свободу їхніх дій. Згідно з останніми соціологічними дослідженнями, таких людей у Японії мешкає близько 10 млн [1];

пасивні NEET: люди, які через брак впевненості в собі та мотивації не можуть знайти собі роботу;

розчаровані NEET: люди, які через негативний попередній досвід на роботі загалом відмовитися від подальшого пошуку робочого місця.

Наразі представників покоління NEET в Японії виокремлюють в окрему категорію соціальної політики, відмінну від категорії фрітер (анг. freeter) — японський термін, що позначає молодих людей, які є безробітними або живуть на дохід від непостійного заробітку, за винятком домогосподарок і студентів. Однак на практиці щороку тисячі молодих людей переміщаються між цими двома соціальними категоріями зі статусу незайнятої молодої людини до статусу зайнятої на неповний робочий день і навпаки - з низькою заробітною платою.

І хоча в Японії допомога держави з безробіття припиняється через три-шість місяців (також обмежена підтримка держави для осіб із особливими потребами) представників покоління NEET це не стимулює до підвищення своєї кваліфікації чи до пошуку роботи на ринку праці. Перш за все, через культурні особливості, що склалися історично в цій крані, NEET-молодь неминуче отримає фінансову підтримку та допомогу від своїх батьків або родичів.

Оскільки проблематика NEET-молоді сьогодні є актуальною для японського суспільства, уряд Японії офіційно розробив програму, що функціонує вже більше 15 років та за якою в школах викладають окремий предмет, який дає змогу учням краще зрозуміти, що робити далі після закінчення навчання в школі. Окрім цього, уряд Японії підтримує налагодження робочих стосунків між університетами з питань співпраці у

сфері обміну студентами; надає підтримку відкритим пунктам та іншім службам, що розроблені та/або впроваджені соціальними підприємствами та некомерційними організаціями (URL: https://www.nippon.com/ru/currents/d00271/), а також заохочує будь-які проекти, що мають на меті розвиток соціальних навичок у студентів (https://jpninfo.com/11831) та боротьбу з тривалою «інфантильною та антисоціальною поведінкою» японців віком від 15 до 34 років.

Також за підтримки та сприяння Токіо проблему NEET-молоді розкрито в японській літературі через манга (малюнки-комікси, що створені в Японії, або японською мовою) та ранобе (японський невеликий роман або легка новела з ілюстраціями), основною аудиторією якої якраз є вікова група від 15 до 34 років. Найбільш виразним представником цього жанру є NHK пі Youkoso (URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Welcome_to_the_N.H.K), яка розкриває згубність способу життя типового представника NEET. Серед більш сучасних творів можна виокремити Higashi no Eden (URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Eden_of_the_East) і ReLife (URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/ReLIFE), які по-своєму намагаються донести до аудиторії необхідність соціалізації в суспільстві.

Тож, резюмуючи, треба зазначити, що проблема зростання частки безробітної NEET-молоді в Японії, як у світі загалом, є актуальною та недостатньо вивченою. Так деякі вчені пов'язують зростання цього феномену з тривалою економічною стагнацією в 1990-х роках, наслідком якої був високий рівень безробіття серед молоді в Японії (приблизно 2,13 мільйона людей), інші вчені пов'язують це з частковим розпадом традиційної для Японії системи довічної зайнятості в одній компанії та макроекономічним тиском з боку всесвітньої глобалізації. Наразі феномен NEET досить детально вивчають міжнародні організації, державні інститути, неурядові організації, дослідники та вчені. Окрім того, він потребує системного вивчення та врахування в різних сферах життєдіяльності молодих людей.

Література

1. ВоркинаК.С. Японская семья как феномен культуры. 2019. URL: https://mgimo.ru/upload/2019/09/vorkina-diss2.pdf

2. Жаныбек А. Япония: мыльный пузырь, потерянное десятилетие и землетрясение Тохоку. 2011. URL: http://www.warandpeace.ru/ru/exclusive/view/58811/

3. Поколение ни-ни. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/nowwieHHe_HH-ни.

4. Strauss, W., & Howe, N. (1991). Покоління: історія майбутнього Америки, 1584-2069. Нью-Йорк: William Morrow and Company Inc.

ЕКОНОМІЧНО НЕАКТИВНА МОЛОДЬ ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ ТА АНАЛІЗУ В ПРОЦЕСІ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ

Калініна Ганна Михайлівна,
аспірантка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9405-9278
Малюга Микола Миколайович,
науковий співробітник
відділу економіки та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID Ш: http//orcid.org/0000-0003-2054-7444

Молодість для кожної людини є прекрасним періодом життєдіяльності, сповненим нових пошуків, відкриттів, реалізації творчих задумів і найсміливіших сподівань і мрій. А загалом, молоде покоління - це масштабний потенціальний ресурс, який за даними ООН охоплює «<...> близько 20 % загальної чисельності населення світу, понад 80 % молоді мешкає в країнах, що розвиваються» і цей показник зростає з кожним роком [Цит. за: 9]. Саме молодь визначає не лише шляхи особистого саморозвитку, а й шляхи розвитку країни та стає певним каталізатором суспільно-політичних змін і соціокультурних трансформацій де-факто в кожній державі. Окрім цього, пріоритетним чинником соціально-економічного розвитку країн є реформування та модернізація процесів системи освіти в ракурсі підготовки конкурентоспроможної особистості та до її активної участі в трансформаційних соціокультурних перетвореннях країни. Саме тому питання зростання чисельності економічно неактивної або NEET-молоді є актуальним для кожної країни та є об'єктом розгляду й аналізу для визначення раціональних шляхів розв'язання окреслених проблем. Цей феномен з'явився в багатьох державах в усьому світі: Північній та Південній Америці (США, Канада, Мексика, Аргентина тощо), Європі (Велика Британія, Німеччина, Франція, Австрія тощо), країнах Балтії (Естонія, Литва, Латвія), Азії (Японія, Південна Корея, Китай, Тайвань тощо), Австралії, країнах Африки. З початку 2000-х років цей феномен є притаманним для країн пострадянського простору, зокрема України, Казахстану, Росії тощо [6].

За даними Міжнародної організації праці сьогодні у світі нараховують 267 мільйонів NEET-молоді й очікують, що ця цифра сягне 273 мільйонів у 2021 році, окрім цього жінки становлять дві третини цієї цифри (фактично 181 мільйони) [Цит. за: 3]. У структурі NEET виокремлюють: безробітну та економічно неактивну молодь, яка надає перевагу альтернативним офіційному працевлаштуванню практикам. Тому така молодь породжує серйозні економічні, соціальні, політичні

проблеми в межах кожної держави та погіршує макроекономічну ситуацію у світі загалом.

Покоління NEET або NEET-молодь - це економічно неактивна молодь (пасивний шукач роботи), яка через певні економічні, соціальні або політичні чинники свідомо не навчається, не проходить професійну підготовку й перепідготовку, не шукає роботу, певний час або взагалі не працює, тобто добровільно обирає для себе безробітний спосіб життя. Такі люди здебільшого існують за рахунок батьків/родичів, які вимушені вирішувати матеріальні та побутові проблеми такої молоді (URL:http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_212423 .pdf).

Традиційно до поняття «молодь» належать групи населення віком від 15 (16) до 24 років, але після глибшого змістового вивчення чинників і критеріїв соціальної зрілості, які впливають на життєдіяльність сучасних людей (навчання в більш дорослому віці від загальноприйнятого; час набуття професійної зрілості та становлення в професії; матеріальна залежність від батьків тощо), певні міжнародні організації та країни розширяють вікові межі в представників NEET-молоді до 29 років. Наприклад, ЮНЕСКО (UNESCO; URL:https://en.unesco.org/) та Міжнародна організація праці (ILO; URL:https://www.ilo.org/) молоддю вважають: 14-25-літніх людей, ВООЗ (WHO; URL:https://www.who.int/home) та Фонд ООН у галузі народонаселення (UNFPA; https://ukraine.unfpa.org/uk) визначають три групи молоді: «молоді люди» 10-24 років, що містить такі підгрупи - «підлітки» 10-19 років та «молодь» 15-24 літніх; Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD; URL:https://www.oecd.org/) та Статистична організація Європейської Комісії (Євростат; URL:https://ec.europa.eu/eurostat) найчастіше визначають молодіжні категорії з розбивкою на три вікові підгрупи: 15-19-річні, 20-24-річні та 25-29-річні (URL:https://rpr.org.ua/news/molod-pomolodshaie/), але водночас Євростат офіційно визначає вік NEET-молоді -16-24 роки.

До речі, термін «покоління NEET» («Young People Not in Education, Employment or Training», з анг. «Ні на навчанні, роботі чи підвищенні кваліфікації») вперше використано 1999 року в Сполученому Королівстві в офіційних документах, зокрема в Доповіді Уряду Великобританії, присвяченому проблемам молодих людей віком 16-18 років [7]. До сьогодні така категорія молоді позначалася терміном «група ZerO» та була об'єктом спеціального вивчення англійських дослідників ще з кінця 1980-х рр. Але після перегляду Урядом країни умов отримання допомоги з безробіття, багато молодих людей, що не працюють, відмовилися брати участь у програмах із навчання/професійної перепідготовки, і тим самим втратили право на реєстрацію в статусі безробітного та отримання відповідної допомоги від держави. Найчастіше в офіційних

дослідженнях, доповідях, літературі та в інтернет-просторі трапляється саме абревіатура NEET або NEETs. Наприклад, в іспанськомовних країнах частіше вживають термін: «Nini або Ni-Ni» або «покоління Ni-Ni» («La generacion Ni-Ni: los que ni estudian ni trabajan», з ісп. «Покоління тих, хто не вчиться, не працює, не робить ні того, ні іншого»). У США їх називають: «basement dwellers» (що в перекладі з американської англійської мови - «мешканці підвалів») або «disconnected youth» (перекладається як «відключена молодь») (URL:https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B8), у країнах Близького Сходу та в Північній та Західній Африці така молодь має назву (з англійської) — «youthman» або «waithood generation», тобто «покоління очікування».

З 2000-х років поняття покоління NEET або NEET-молодь широко вживається в науковій літературі, в аналітичних і програмних документах міжнародних організацій для аналізу та характеристики соціально-економічного становища молоді в країнах. Для цих цілей Міжнародною організацією праці спільно з Євростатом було офіційно прийнято визначення NEET, розроблено методологію статистичного розрахунку їх кількості та структуровано групу NEET-молоді, у якій виокремили сім підгруп: «ті, що повертаються» (молодь, між закінченням навчання та працевлаштуванням); «тимчасово безробітні»; «тривало безробітні» (більше року); «економічно неактивні люди через хворобу/інвалідність»; «економічно неактивні»; «зневірені» (взагалі припинили пошук роботи); «інші неактивні» люди.

Деякі дослідники, як М.Б. Буланова, пропонують виокремити восьму групу покоління NEET: «молодь, що добровільно зробила свій вибір на користь такого варіанту життя» [4].

Загалом масштаби молодіжного безробіття у всьому світі достатньо різноманітні та пояснюються низкою причин поміж яких: світова фінансова криза та криза в країнах Європейського Союзу, які збільшили недовіру молодих людей до урядів, державних інституцій, корпорацій; збільшення кількості людей пенсійного віку; збільшення терміну соціальної активності у світі, неправильно вибрана спеціальність, відсутність досвіду роботи, завищені очікування та вимоги молоді до майбутнього місця роботи тощо). Так у 2015 році Британська газета «The Guardian» опублікувала дані щодо втрат європейської економіки від молодіжного безробіття «<...> це 153 млрд. евро на рік. Така ситуація призводить до економічних збитків: це соціальні виплати, і неотриманий прибуток. Щотижня ці втрати перевищують 3 млрд. евро» [Цит. за: 1, с.3].

Окрім того, з 2015 року показник NEET з'явився у звітах ООН про стійкий розвиток, хоча міждержавні порівняння проводити досить складно, тому що в кожній країні критерії NEET різняться. Наприклад,

Австралія в 2017 році нараховує близько 13 % таких людей (віком від 15 до 28 років) від загальної кількості населення. Канада наводила статистичні дані щодо 13 % NEET-молоді віком від 15 до 29 років, що перевищує один мільйон людей, і більше половини з цієї групи не зацікавлені в пошуку роботи.

А в Європі чисельність NEET-молоді за даними Евростату [8] сьогодні в середньому сягає 14,7 % працездатного населення віком 15-34 роки з деякою кореляцією в залежності від країни: максимальна чисельність NEETs в Італії (25,5 %), Греції (24,2 %), Іспанії (17,9 %), мінімальна - в Австрії (8,7 %), Німеччині (8,5 %), Норвегії (7,9 %), Люксембурзі (7,6 %), Швеції (6,9 %), Данії (7,7 %), Ісландії (4,5 %) (URL:https://newsland.com/user/4297840208/content/5255058).

У Франції в 2015 році чисельність безробітної молоді віком від 15 до 24 років становила майже 25 % за середнього рівня безробіття - 10 % [5], в Естонії за даними, отриманими наприкінці 2015 року, не працювало та не навчалося близько 34 тисячі людей віком від 15 до 29 років, а це - кожен шостий мешканець країни [2]. Деякі джерела акцентують, що Італія посідає третє місце за кількістю NEETs у рейтингу ОЕСР. У Бразилії, Колумбії, Коста-Риці, ПАР більше 25 % молоді віком від 18-24 років є представниками NEETs (URL:https://miaitalia.info/ view_news_italy.php?id=2676.0).

Окрім того, за даними Палати Громад Парламенту Великої Британії, в 2016 році частка молоді віком 15-29 років, яка належить до категорії NEET, становила в країнах ОЕСР від 5,3 % (в Ісландії - мінімум) до 28,2% (в Туреччині - максимум). У Казахстані вона була на рівні 9,3 % (2016 р.), в Естонії - 12,5 % [6]. Безпосередньо у Великобританії в 2017 році відсоток усій NEET-молоді від 16 до 24 років становив - 11,2 % (UPJ;https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemploymentbulletins/youngpeoplenonneducationemploymentortrainingneel/march2018).

Покоління NEET - це специфічна група молоді, яка вже є досить значущою силою в сучасному суспільстві. Така молодь здебільшого свідомо випадає зі спектру соціальної дійсності та взаємодії, не маючи змоги й бажання вирішити проблему власного безробіття та знайти офіційні засоби для існування. Питання необхідності розроблення та реалізації державних соціальних програм для підтримки NEET-молоді сьогодні для кожної країни є нагальним так само як для їх вивчення, аналізу, розгляду на різних рівнях державного управління та у сфері освіти.

Література

1. Іваницька С.Б., Мороховець І.О. Проблема безробіття молоді України. 2015. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=l&z=4325.

2. Коваль Г.В. Проблеми молодіжного безробіття в Україні та шляхи їх вирішення. 2018. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2018_1_16.

3. Молодь, безробіття, автоматизація та коронавірус: ринок праці готує нові глобальні виклики : звіт. 2020. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/3 0479879.html.

4. Буланова М.Б. NEET-молодежь: методы и подходы к изучению. 2019. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/80453/l/978-5-91256-440-6_2019_003.pdf.

5. БулановаМ., Костенко В. NEET-молодежь: протестный потенциал и реальность. 2019. URL:https://cyberleninka.ru/article/n/neet-molodezh-protestnyy-potentsial-i-realnost.

6. Шестакова Н.Н., Скворцова М.Б., Кузьмина Л.К. О человеческом капитале молодежи, которой NEET. URL:https://www.researchgate.net/publication/332503444_O_celoveceskom_kapitale_molodezi_kotoroj_NEET.

7. Bridging the gap: New opportunities for 16 - 18 year olds not in education, employment or training. Report by the Social Exclusion Unit. 1999. URL: http://dera.ioe.ac.Uk/15119/2/bridging-the-gap.pdf.

8. Eurostat. Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates). URL:http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.

9.Youth policy review. Final report (Prepared by the International consultant David Rivett and the Center for Social Expertise of the Institute of Sociology of NAS of Ukraine). URL: http://www.eapyouth.eu/sites/default/files/documents/ukraine_2010_youth_policy_review_unicef_2010.pdf.

NEET-МОЛОДЬ У РАКУРСІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Калініна Ганна Михайлівна,
аспірантка Інституту педагогіки НАГІН України, м. Київ
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-9405-9278
Малюга Микола Миколайович,
науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: http//orcid.org/0000-0003-2054-7444

У сучасному динамічному світі безперервного розвитку змінюється молодь, яка є основою економічного зростання та інноваційним потенціалом людського капіталу, який необхідно накопичувати та продуктивно залучати для ефективних суспільно-політичних змін у державі. Молодь, за даними ООН, становить «<…> близько 20 % загальної чисельності населення світу, понад 80 % молоді мешкає в країнах, що розвиваються, до яких належить й Україна» і цей показник зростає з кожним роком у світі [Цит. за: 10]. Для України характерною є кардинально протилежна ситуація, бо впродовж багатьох років наша

країна перебуває в глибокій демографічній кризі (URL:https://informator.ua/ru/za-vremya-nezavisimosti-ukrainy-rozhdaemost-v-strane-upala-vdvoe/; URL:https://tsn.ua/ukrayina/demografichna-kriza-doslidnik-poyasniv-chomu-ukrayinciv-staye-vse-menshe-1647808.html). Стійкому встановленню тенденції до зменшення частки молоді в нашій країні сприяє відсутність надійної системи економічної безпеки й зовнішньо- та внутрішньополітичної стабільності (URL:https://vvww^krinform.ua/rubric-society/2650986-demograficna-kriza-v-ukraini-turcinov-ozvuciv-nevtisni-cifri.html).

Наприклад, за даними Міністерства молоді та спорту України станом на 2018 рік чисельність в країні молоді віком від 14 до 35 років становить «<…> 11 мільйонів 223 тисяч осіб, що відповідає 27 % усього населення та 43,5 % з яких так чи інакше замислюються про еміграцію» [Цит. за: 5].

З України через міграцію «вимиваються» трудові й інтелектуальні ресурси, насамперед молоді українці. Вони бачать своє майбутнє та воліють отримувати вищу освіту, жити та працювати в інших країнах, наприклад у Республіці Польщі. Повертаються в Україну одиниці. Наразі «<…> 3,2 млн. українців вже постійно працюють за межами України і більшість з них не планують повертатись на Батьківщину» - такі цифри наведено на IV Всеукраїнському форумі сім'ї, що відбувся в 2019 році [Цит: за: 4]. Значна частина молоді, залишаючись в Україні, стикається з невизначеністю та багатьма ризиками (безробіття, недостатнє матеріальне забезпечення, низький рівень заробітної плати та соціальних гарантій, відсутність страхової медицини та продуктивної молодіжної державної політики, недостатній рівень якості освіти та корупція, неузгодженість ринку освіти та потреб ринку праці тощо) та з деяким часом поповнює лави NEET-молоді. NEET-молодь - це економічно неактивна молодь (пасивний шукач роботи), яка під впливом різних економічних, соціальних або політичних чинників певний час або назавжди свідомо не навчається, не проходить професійну перепідготовку, не шукає роботу та не працює - тобто добровільно обирає безробітний спосіб життя та призводить до розвитку пасивно-споживацької психології.

Така молодь здебільшого існує коштом батьків/родичів, які вимушені вирішувати її матеріальні та побутові проблеми. (URL:http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_212423.pdf). У структурі NEET виокремлюють: безробітну та економічно неактивну молодь, яка надає перевагу альтернативним офіційному працевлаштуванню практикам. Відповідно до статистичних даних Міжнародної організації праці (ILO; https://www.ilo.org/) на сьогодні у світі мешкає близько 1,3 мільярда молодих людей, з яких 267 мільйонів належать до NEET-молоді. Крім того, очікується, що до 2021 року ця цифра сягне 273 мільйонів, дві третини з яких становлять жінки (фактично це 181 мільйони). Усупереч

поширеній думці, проведене дослідження зафіксувало, що становище працевлаштованої молоді «далеко не таке задовільне», бо з 429 мільйонів молодих працівників у світі близько 55 мільйонів або 13 % потерпають від крайньої бідності (URL:https://www.radiosvoboda.org/a/30479879.html).

NEET-молодь або «покоління NEET» є складником «покоління Z» (Generation Z, Net Generation або Internet Generation). Це люди, які народилися між 1995-тим та 2005-тим роками відповідно до «Теорії поколінь» Н. Хоува та В. Штрауса [9]. Однак деякі вчені пропонують вважати роком народження «покоління Z» - 1991 - рік створення Всесвітньої мережі інтернет (WWW), інші - 2001 (рік впровадження інтернету в повсякденне користування).

Окрім того, вчені зауважують, що важливими моментами в народженні «покоління» є кінець холодної війни та розпад Радянського Союзу, які сильно вплинули на розвиток цього покоління у Східній Європі. І якщо, наприклад, у Японії роками народження «покоління Z» вважають 1985-1992 через вищий рівень технологічного прогресу в повсякденному житті мешканців Японії порівняно з іншими країнами постіндустріального типу розвитку (https://uk.wikipedia.org/ \уікі/Покоління_Z), то в Україні цей період настав пізніше - від 2004 року.

Загалом, приблизно з початку 2000-х років феномен NEETs фіксують у державах пострадянського простору - Казахстані, Азербайджані, Естонії, Литві, Латвії, Росії та ін. [8]. Україна не стала винятком з пострадянських країн, що підтверджують результати загальнонаціонального соціологічного опитування «Українське покоління Z: цінності та орієнтири», проведене в Україні в 2017 році Центром «Нова Європа». Так «<...> близько 40 % населення мають недостатнє матеріальне забезпечення, 65 % молодих людей України проживають з батьками, близько ЗО % з яких не працюють, не планують працювати та живуть за рахунок інших членів родини» [Цит. за: 6].

Фактично аналогічні дані наводить і Міжнародна організація праці (МОП), зазначаючи, що рівень безробіття в Україні штучно знижується через високу частку представників NEET серед випускників шкіл (майже ЗО %). МОП акцентує увагу на погіршенні показників зайнятості в нашій країні за останні роки (водночас непропорційно більшими є ці показники серед молоді, жінок та тих, хто мешкає в сільській місцевості) та наголошує на браку кваліфікованої робочої сили в певних секторах, зумовленому старінням суспільства (URL:https: //www.ilo.org/ budapest/vnat-ve-do/project/VSMS_617840/lang-en/index.htm).

Нещодавнє оприлюднене у виданні Lancet Public health дослідження (URL:https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(19) 30019-2/fulltext#figures) того, з якого віку в мешканців різних країн проявляються ті чи інші старчі захворювання (від інсульту та хвороби Паркінсона до проблем зі слухом і травмами від падіння під час ходьби)

показало, що українці старіють швидше за мешканців більшості країн світу. Так у загальному рейтингу з 195 країн Україна посідає 179-е місце. Наша країна поступається не тільки США, ЄС та країнам Близького Сходу, але й усім членам БРГКС (Бразилії, Китаю, Індії, Росії та ПАР) і навіть Таджикистану (147 місце), який за багатьма показниками вважають країною з найнижчим рівнем життя із колишніх радянських республік [1].

Окрім цього, за прогнозами деяких спеціалістів, кількість осіб працездатного віку в Україні в 2019 році становитиме 53,3 %; у 2024 р. - 52,9 %; у 2029 р. - 53 % від загальної частки населення» [Цит. за: 7].

Загалом наявність NEET-молоді в нашій країні обумовлює багато негативних для нашої країни чинників. Наприклад, вирішення питання щодо неузгодженості професійної освіти та потреб ринку праці сприяло би більш швидкому зниженню показників безробіття серед молоді в Україні. Статистичні дані Державної служби зайнятості України в 2017 році свідчать про те, що <«...> 51 % молоді працює не за фахом» [Цит. за: 3], де-факто такі самі цифри наведено в соціологічному дослідженні «Молодь України-2019» (проект щодо свідомого вибору професій у школі «Карта професій» в Укрінформі) «<.. .> 50 % молоді, яка працює не за своїм фахом, майже третина молодих людей хочуть змінити професію, що її обрали раніше» [Цит. за: 2]. Окрім цього, за даними аналітичного звіту «Становище молоді в Україні» (http://www.un.org.ua/images/documents/4790/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%202019%20yKp.pdf), складеного робочою групою ООН у справах молоді в 2019 році «<...> лише 33 % молодих людей віком 14-29 років вважають, що система освіти враховує вимоги ринку праці. Трохи більше половини молодих українців мають роботу, яка потребує певного рівня освіти, причому кожен п'ятий має надлишкову освіту» (URL: http://www.un.org.ua/images/documents/4790/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRArNE%202019%20%Dl%83%D0%BA%Dl%80.pdf).

Окремою проблемою в Україні, яка є характерною не лише для молоді, залишається неофіційне працевлаштування. Молодь, яка проживає в сільській місцевості, стикається з більшим ризиком безробіття, ніж молодь, що мешкає в містах та приміській місцевості.

Тож резюмуючи, треба зазначити, що здебільшого покоління NEET - це люди з дещо гедоністичною життєвою позицією й споживацько-споглядацькою життєвою філософією сприйняття соціуму навкруги себе незалежно від країни проживання. Для України феномен NEET-молоді є досить новим соціальним явищем та напрямом міждисциплінарних досліджень. Поширення цього феномену та життєвої філософії серед української молоді може швидко призвести до соціально-економічної та політичної дестабілізації нашої держави.

Проведення послідовної, узгодженої та виваженої державної молодіжної політики не лише сприяло би поліпшенню показників економічної активності молоді та економічної стабільності країни загалом, насамперед це сприяло би зменшенню чинників демографічної кризи в Україні.

Література

1. Воронін М. Українці старіють швидше за жителів більшості інших країн, 2019. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features-47573333.

2. В Україні половина молоді працює не за фахом - заступник Міністра. 2019. URL: https.7/www.ukxmform.ua/rabric-society/2676328-v-ukraini-polovina-molodi-pracue-ne-za-fahom-zastupnik-ministra-molodi-ta-sportu.html.

3. Гребар. Де працює молодь? Настав час дізнатися. 2019. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2019/01/16/235067/.

4. Демографічна криза в Україні: Турчинов озвучив невтішні цифри. 2019. URL:https://www.ukrmform.ua/rubric-society/2650986-demograficna-kriza-v-ufo-ami-turcinov-ozvuciv-nevtisni-cifri.html.

5. Сабадаш Н. Реформування молодіжної політики України у контексті європейської інтеграції. 2020. URL: https://blog.liga.net/user/nsabadash/article/38081#l.

6. Українське покоління Z: цінності та орієнтири. Результати загальнонаціонального опитування. 2017. URL: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraime/13874.pdf.

7. Чумак О.В., Федорченко О.К. Демографічні проблеми в Україні та їх вплив на розвиток і стан національної економіки в сучасних умовах. 2019. URL: http://bses.in.ua/jouraals/2019/41_2019/5.pdf.

8. Шестакова Н.Н., Скворцова М.Б., Кузьмина Л.К. О человеческом капитале молодежи, которой NEET. URL:https://www.researchgate.net/publication/332503444_O_celoveceskom_kapitale_molodezi_kotoroj_NEET.

9. Straus W., Hove N. Generations: the history of America's future. 1584 to 2069. 1991. New York : Perennial. 544 p.

10. Youth policy review. Final report (Prepared by the International consultant David Rivett and the Center for Social Expertise of the Institute of Sociology of NAS of Ukraine). 2020. URL: http://www.eapyouth.eu/sites/default/files/documents/ukraine_2010_youth_policy_review_unicef_2010.pdf.

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ

Климчук Ірина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу інновацій та стратегії розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Перехід закладів загальної середньої освіти/гімназій України на новий зміст, структуру та 12-річний термін навчання обумовлює формування особистісно-орієнтованого характеру світогляду дитини, культури, вмінь та навичок, необхідних для подальшого професійного вибору. У зв'язку з цим і виникла необхідність перегляду сучасного підходу до створення оновлених засобів навчання, зокрема навчальної літератури (підручникотворення). По-перше, шлях навчальних видань з метою проведення апробації у школі досить часто супроводжується несвоєчасними наказами МОН України, відсутністю переліку найменувань вже грифованих навчальних посібників у Переліках МОН України, і, найголовніше, знову ж вибірковістю МОН України у фінансуванні видавництв для проведення апробації. Далеко не кожне видавництво може видрукувати необхідну кількість примірників, далеко не кожне видавництво може протягом необхідних двох років підтримати апробацію виплатами заробітної платні вчителям. Тому апробація повинна проходити в рівних умовах, а отже отримувати рівну фінансову підтримку держави [1]. По-друге, досвід багатьох країн світу свідчить, що не монополізація ринку навчальної літератури, а його відкритість, що обмежена лише рамками контролю за відповідністю встановленим стандартам освіти, може призвести до підвищення якості сучасних навчальних видань. Зрозуміло, що сьогодні неможливо швидко перебудувати прийняту модель створення і розповсюдження підручників за держзамовленням, але завдання необхідно ставити заздалегідь, з прив'язкою до необхідних та реальних джерел. Фінансування, видання та апробації. Шляхи до розв'язання цієї проблеми можуть бути вибудовані через втілення відповідних механізмів придбання підручників на рівні школи, а саме [2]: 1). Гроші на придбання підручників повинні заздалегідь плануватися та виділятися школам відповідно до кількості учнів. Школи повинні самостійно купувати підручники (або не купують, якщо у них є). Кошти, які не витрачені на підручники, за умови, якщо школа ними забезпечена, витрачаються на потреби на придбання підручників на майбутнє. Це є персональна та підзвітна відповідальність директора школи. 2). Рекомендацію для використання в закладах освіти можуть мати десятки назв підручників, але за бюджетні кошти видавати не більше однієї назви підручника з одного предмету для одного класу. Доцільно припинити практику видання за бюджетні кошти 10-12

підручників з одного предмету для одного класу. 3). Для підручників, які купуються за бюджетні кошти, держава встановлює максимально «граничну» ціну.

Література

1. Волков В. Сучасний підручник: проблеми видавничої підготовки/ТМатеріали науково-практичної конференції "Дитяча книжка як засіб виховання, навчання і розвитку особистості", м. Кам'янець-Подільський, 2004 р URL: http://www.web-standart.net/magaz.php?aid=7063.

2. Лікарчук І. Систему видання підручників треба змінювати URL: https ://osvita.ua/blogs/65 5 45/.

РЕАЛІЗАЦІЯ ДИДАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ КОМПЕТЕНТШСНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Левченко Фессалоніка Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу профільного навчання
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Компетентнісна освіта загалом сприяє формуванню і розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. З позицій компетентнісного підходу рівень освіченості визначається здатністю розв'язувати проблеми різних рівнів складності на основі наявних знань [1, с 226].

Допрофільна підготовка учнів 8-9 класів передбачає врахування освітніх потреб, особливостей учнів, створення умов для навчання відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті та структурі організації навчання. Цей вид підготовки спрямований на формування єдиної життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності учнів, що забезпечить їх подальше самовдосконалення і самореалізацію. Основним освітнім результатом компетентнішої освіти має стати не система знань, умінь і навичок, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, соціальній та інших сферах [2].

Дидактична складова компетентнісної' освіти включає: принципи особистісної спрямованості навчального процесу; життєтворчої спрямованості; орієнтацію на діяльність; опори на попередній досвід; спрямованість на результат; творче розуміння соціального досвіду.

Принцип життєтворчої спрямованості виявляється в індивідуальному створенні власної життєвої стратегії, свідомому визначенні життєвих орієнтирів та способів самореалізації, формуванні життєвих принципів та пріоритетів на основі знань, досвіду, переконань

та цінностей, набутих протягом років навчання. Формування в особистості механізмів саморозвитку, самозахисту, самовиховання суть принципу особистісної спрямованості. Компетентності набуваються в активній діяльності і спираючись на мінімальний досвід (принцип діяльнісної направленості і опори на попередній досвід). Побудова власної життєвої стратегії (принцип творчого осмислення соціального досвіду). Володіння потенціалом для розв'язання життєвих проблем (принцип спрямованості на результат).

Реалізація дидактичної складової компетентнісної освіти у процесі допрофільної підготовки дає можливість створення освітнього простору, який сприяє самовизначенню і самореалізації учнів, розвитку відповідних здібностей і орієнтації на професійну діяльність, розвитку відповідних предметних компетентностей шляхом формування цінностей і ставлень, а також розкриття й розвитку задатків і здібностей.

Отже, реалізація дидактичної складової компетентнісної освіти у процесі допрофільної підготовки свідчить про соціальну (важливою умовою набуття компетентностей є соціальна взаємодія, що досягається принципами життєтворчої спрямованості, особистісної направленості, творчого осмислення соціального досвіду), гуманістичну (компетентнісний підхід сприяє самореалізації, самовдосконаленню молодої людини, що досягається принципами життєтворчої спрямованості, особистісної направленості) та практично-прагматичну спрямованість (вирішення питань, які виникають перед людьми в різноманітних практичних ситуаціях, що є основою принципів спрямованості на результат, діяльнісної направленості) цієї підготовки.

Література

1. Васьківська Г.О. Формування системи знань про людину в учнів старшої школи: теорія і практика: монографія. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. - 512с.

2. Паламар С Компетентісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. // Освітологічний дискурс. - 20018. - № (1-2(20-21).-С 267-276.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ НА БАЗІ ГІМНАЗІЙНОЇ ОСВІТИ

Люлькова Юлія Михайлівна,
науковий співробітник
відділу інновацій та стратегії розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Допрофільна підготовка - це система педагогічної, психолого-педагогічної, інформаційної та організаційної діяльності, яка допомагає здобувачам базової середньої освіти в обранні ними профільних напрямів майбутнього навчання та широкої сфери подальшої професійної

діяльності (у тому числі стосовно вибору профілю та конкретного місця навчання в ліцеї або інших шляхів продовження освіти).

Головні завдання допрофільної підготовки: розвиток широкого спектра пізнавальних і професійних інтересів, освітніх компетенцій, які забезпечують успішність у майбутній професійній діяльності; виявлення інтересів, нахилів і здібностей учнів; формування практичного досвіду в різних сферах пізнавальної та професійної діяльності, орієнтованого на вибір профілю навчання у старшій школі; надання психолого-педагогічної допомоги при придбанні учнями уявлень про життєві, соціальні цінності, у тому числі пов'язаних із професійним становленням [1].

Існують певні особливості основних компонентів допрофільної підготовки: елективних курсів (предметних та орієнтаційних), інформаційної роботи та профільної орієнтації, а також різні організаційні моделі допрофільної підготовки (на базі окремої школи або на базі муніципальної, регіональної освітньої мережі).

Робота на регіональному рівні з уведення допрофільної підготовки включає: вивчення намірів у відношенні продовження освіти учнями восьмих класів та їхніх батьків; підготовку та розповсюдження «освітніх карт» регіональної мережі, які мають зміст про навчальні заклади в даному регіоні; розробка документального забезпечення допрофільної підготовки (нормативного, фінансового тощо); у значній частині зміст допрофільної підготовки був організований на базі вже існуючих або тільки що організованих освітніх мереж; у рамках освітніх мереж для більш ефективного проведення допрофільної підготовки треба виділити опорні школи, основними завданнями яких будуть такі: координація дій окремих шкіл в організації допрофільної підготовки, розробка програм курсів за вибором (9-й клас), формування міжшкільних груп для відвідування курсів за вибором, підготовка вчителів для профорієнтаційної роботи з учнями, інформаційна та психолого-консультаційна робота з учнями; створення в регіональних освітніх мережах координаційних органів, які дозволяють концентрувати інформацію про проведення та аналіз упровадження допрофільної підготовки, проводити експертизу різних матеріалів про допрофільну підготовку, наприклад, програми курсів за вибором або матеріалів портфолио; розробка регіональних схем фінансування допрофільної підготовки.

Для полегшення вибору профілю навчання для учнів організовують короткотривалі (6-8 год.) пропедевтичні, пробні та орієнтувальні курси. Пропедевтичні курси проводять за рік до систематичного вивчення певного предмета з метою першого ознайомлення з його основними поняттями. З ряду предметів, окрім цього, за рахунок годин варіативної частини функціонують пробні (в основному предметні або міжпредметні) курси, мета яких - зацікавити учнів певним предметом чи

міжпредметною проблемою (наприклад, екологічною чи демографічною) і допомогти їм спочатку в профільному самовизначенні, а потім сприяти свідомому професійному вибору. Класні колективи при функціонуванні курсів залишаються незмінними, а вчителі після закінчення 1,5-2 місячного курсу (1 година на тиждень) починають працювати з паралельним класом [2]. Таким чином, в учнів кожного 9-го класу функціонує протягом навчального року кілька таких курсів, які поглиблюють знання з конкретного предмета, розвивають інтерес до нього і сприяють остаточному вибору профілю навчання. Програми пробних курсів розробляються вчителями-предметниками. Зміст їх мобільний, він поповнюється з урахуванням вимог часу та з огляду на професії, що потребують знань з відповідних профільних предметів. Заняття варто проводити у формі дослідницьких практикумів, розв'язання експериментальних задач, виконання нескладних проектних завдань, які сприяють виробленню активного ставлення учнів до виконуваних дій.

Література

1. Трубачева С.Е. Шляхи профільного самовизначення учнів в основній школі // Профільне навчання: Нормативно-правові й теоретико-методичні засади/ Упор.: Л.А. Липова, М.Є. Терещенко. — Тернопіль: Мандрівець, 2010. - 160 с. (С. 153-159)..

2. Трубачева С.Е., Губачов О.І. Педагогічні умови індивідуалізації допрофільної підготовки учнів основної школи // Педагогічна майстерність керівника освітнього закладу: теорія і практика: Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. - Полтава, 26-27 квітня 2007 року. -С.57-59.

ХІКІКОМОРІ ЯК СОЦЮКУЛЬТУРНИИ ФЕНОМЕН У ЯПОНІЇ

Малюга Микола Миколайович,
науковий співробітник відділу економіки
та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: http//orcid.org/0000-0003-2054-7444

У сучасному світі, що динамічно розвивається, однією з найважливіших умов самореалізації, самоактуалізації, особистісного зростання та благополуччя є здатність і готовність кожної людини до постійного саморозвитку. Для суспільного прогресу кожної держави загалом найбільш значимою умовою та стратегічним і життєво важливим ресурсом є її молодь, оскільки саме вона спричиняє подальший суспільно-політичний, культурно-моральний, технологічний розвиток держави.

На різних етапах розвитку практично в кожному суспільстві з'являються різні феномени, поява яких сигналізує про деякі відхилення від загальноприйнятих правил і норм поведінки в межах суспільства. Йдеться про модні молодіжні субкультури, рухи, течії, феномени, яких на сьогодні є безліч, які досить часто й швидко трансформуються та відокремлюються одне від одного. Наведемо лише деякі з субкультур: тедді-бойз (стілягі), панки, хіппі, готи, емо, віти, япі, асексуали, хікікоморі тощо. Кожна з них базується на власній системі цінностей та має характерну специфіку, модель поведінки, життєві стилі. Попри це, представників фактично усіх субкультур об'єднує одне прагнення: втекти від духовної самотності в родині, у суспільних інституціях та від суспільства загалом, яке обумовлене втратою двосторонньої комунікації в реаліях сьогодення.

У межах цих тез буде розглянуто феномен хікікоморі, актуальність якого обумовлена новизною зазначеного явища як для українського суспільства, так і для країн пострадянського простору загалом.

Хікікоморі (р о з м о в н е скорочення - «хіккі», буквально - «перебування на самоті» тобто «гостра соціальна самоізоляція») - це специфічний феномен, який вже давно сформувався в Японії й на початку виникнення дещо мав такі ж характерні особливості, як і феномен людей-соло [3], але нині японський феномен вже перейшов межу соціофобів.

Послідовників хікікоморі відносять до одного з типів «покоління NEET» (англ. Not in Education, Employment or Training), що в перекладі - «Ні на навчанні, роботі чи підвищенні кваліфікації», а саме до типу замкнений (відлюдний) NEET (не в змозі в будь-якій формі взаємодіяти з суспільством). Покоління NEET - це молодь, яка через різні чинники - економічні, соціальні або політичні - не навчається, не шукає роботу та не працює взагалі. Ця абревіатура сьогодні найчастіше вживається у східноазійських країнах - Японії, Південній Кореї, Китаї, також у Латинській Америці.

Отже, хіккі - це японські підлітки чи молодь, які відмовляються від соціального життя та контактів із родиною, і найчастіше прагнуть до крайнього ступеня соціальної ізоляції й усамітнення внаслідок різних особистих і соціальних чинників. Такі люди не мають роботи, живуть разом із батьками, які їх повністю утримують, окрім цього вони отримують допомогу по безробіттю від держави [1].

Тамакі Сайто (Tamaki Saito) - японський психіатр, першим увів цей термін для опису поведінки молодих людей підліткового та юнацького віку, що перебувають у добровільній ізоляції від суспільства більше шести місяців [5], [2]. Учений окремо наголошував, що до «групи ризику» належать насамперед діти з благонадійних сімей з високими статками, з високим рівнем освіти батьків і з наявністю панічного розладу у матері [9]. За одержаними даними вчені зафіксували перші

випадки такої ізоляції молодих людей в Японії вже наприкінці 70-х років XX століття, ще задовго до появи глобального павутиння WWW - мережі інтернет - та відзначалися повною відмовою хіккі від спілкування з навколишнім світом. Такий собі повний ескапізм, прагнення втекти від реальної дійсності у світ фантазій.

І якщо з початку виникнення хікікоморі такий стиль життя обирала переважно молодь віком від 15 до 25 років, то сьогодні другою найпоширенішою категорією хіккі стали люди від ЗО до 40 років, а третьою - ті, кому за 50 років.

Втім, причин, чому люди стають хікікоморі багато, проте всі причини можна умовно окреслити як втрату людиною себе чи свого «Я», відчуття самотності, стрес від відчуття нікчемності та непотрібності, звідси, ще на додачу, страх навколишнього світу та небажання спілкуватися з людьми.

Так першою причиною є психічні розлади, такі як соціопатія, агорафобія (страх відкритого простору й натовпу), панічні атаки під час перебування просто неба, тривожний розлад особистості, обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) чи розлад аутистичного спектру та інші ментальні хвороби. Окрім цього, трапляється залежна поведінка, депресія та «<...> її найбільш поширений супутник - суїцидальна поведінка» [Цит. за: 4]. Однак серед хікікоморі відсоток людей дійсно хворих на подібні хвороби становить трохи більше половини.

Деякі психіатри акцентують увагу, що цей розлад не можна назвати агарофобією, тому що хіккі можуть мати подібні поведінкові прояви соціальної ізоляції без остраху виходити чи перебувати на публіці [8].

Друга причина поширення феномену хіккі посилюється особливостями японського суспільства, у якому до сьогодні зберігаються норми традиційної моралі. Наприклад, батьки матеріально утримують дітей упродовж всього життя здійснюючи у такий спосіб тиск не тільки на вподобання та поведінку власних дітей, а й здебільшого на їх вибір друзів, оточення, професії, а інколи й на вибір супутника життя. Крім цього, японське суспільство відзначається високою вимогливістю до чоловіків щодо максимального досягнення рівня успіхів, постійною готовністю до конкурентної боротьби на ринку праці та безперервного індивідуального розвитку особистості. Саме ці вимоги є пріоритетними в японській культурі й традиціях під час виховання хлопчиків і виявляються з боку батьків, школи, суспільства загалом.

Попри це кожна японська родина по-суті є «державою в державі» зі своїми нормами та правилами поведінки, цінностями, звичаями й традиціями, також сімейними проблемами, які зазвичай вирішують у колі родичів і родини без зайвої потреби в залучанні професійної допомоги, спеціалістів.

Третьою причиною виникнення хіккі є вплив «амає» (amae). Цим словом називають емоційну залежність японців від близьких, особливо

від матерів, за традицією, японські жінки після заміжжя не працюють, а опікуються вихованням дітей, бо найпершими хіккі були саме підлітки із заможних сімей, які де-факто були всі розбещені їх матусями в дитинстві. Тому коли ці діти дорослішали, вони продовжували перекладати відповідальність за власне життя на інших. До речі, явище хікікоморі співвідносно з інцестуальним симбіозом (incestuous simbiosus) - розладом особистості, виокремленим соціальним психологом та психоаналитиком Еріхом Фроммоном, яку він окреслив як форму фіксації на матері. Люди, схильні до інцестуального симбіозу, настільки залежать від господаря - матері або людини, яка її замінює - що практично втрачають власну індивідуальність [6].

На думу деяких експертів, основною причиною появи хікікоморі як соціокультурного феномену, є егоїзм. Люди-самітники віддають перевагу тому, що їм нав'язує телебачення та інші ЗМІ, обираючи водночас «життя заради себе» або «апріорний дауншифтинг».

Втім, поширення мережі інтернет внесло деякі корективи в самоізоляцію сучасних хікікоморі. Вони стали прагнути до віртуального спілкування один із одним. Одним із найпопулярніших місць спілкування хіккі стали особливі мережеві форуми - іміджборді - які не вімагають від користувачів реєстрації, що дає змогу зберігати анонімність та високу свободу від тиску моралі. Так один із найвідоміших іміджбордів 2channel (URL:https://www.2chan.net, скорочено - 2chan або 2ch) був створений у 1999 році в Японії. Наразі цей сайт досі є популярним і значно впливає на реальне життя японського суспільства.

Основними темами обговорення в інтернеті для хіккі є японська масовакультуратакомп'ютерніігри. Наприклад, «хіккі-атаку», якіпсихіатрЕндіФарлонгомвк тип хікікоморі, віддають перевагу здебільшого перегляду улюблених «аніме» або читанню коміксів-манг (комикку) [Цит. за: 5]. Окрім цього, вони вигадують собі уявних подруг - «богинь» або waifu (від анг. wife - дружина) та активно цікавляться матеріалами еротично-порнографічного змісту, оскільки хіккі не мають можливості отримати досвід спілкування з протилежною статтю.

Тож і не дивно те, що деякі спеціалісти стверджують, що сучасні хіккі найчастіше є безвольними людьми, метою яких є зовсім не розширення власного світогляду та отримання знань, умінь і навичок. Ці люди захоплені не самоосвітою, а доступними розвагами в інтернеті: спілкуванням на інтернет-форумах, переглядом фільмів для дорослих, серіалів, читанням коміксів, комп'ютерними іграми тощо [1].

Сьогодні за деякими неофіційними підрахунками в Японії налічується більше одного мільйона хіккі, а це 20 % від загальної кількості японської молоді, чи 1,2 % від усього населення Японії. Зважаючи на те, що підлітки-хікікоморі переховуються, а їхні батьки здебільшого відмовляються оприлюднювати цю сімейну проблему,

встановити точну кількість хікікоморі надзвичайно важко. Але уряд Японії вважає, що ще десь півтора мільйона її громадян ведуть спосіб життя, досить близький до «стилю» хікікоморі [7], [5].

І хоча небажання спілкуватися з оточенням складно однозначно назвати хворобою, проте тривала «інфантильна та антисоціальна поведінка» може призвести до серйозних наслідків. Для того щоб зменшити популярність самоізоляції та якомога більше хіккі безболісно «повернути в суспільство», уряд Японії офіційно розпочав боротьбу з цим феноменом, створивши спеціалізовані клуби для нетовариських людей, які допомагають у соціальній адаптації хіккі, та клініки, що надають безоплатну медичну та психологічну допомогу. У межах цієї взаємодопомоги, вже соціалізовані в суспільстві хіккі спільно з психотерапевтами та лікарями-психіатрами організовують зібрання хікікоморі та випускають спеціальну двомовну «Газету хікікоморі» (URL:http://www.hikikomori-news.com/?cat=38).

Тож резюмуючи треба зазначити, що в сучасних умовах глобалізації, цифровізації, розвитку новітніх інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), зокрема інтернету, та інших чинників, глобальні трансформаційні процеси в середині суспільства відзначаються змінами критеріїв, норм і потреб сучасних людей, а також умов їх творчої самореалізації. Водночас основною умовою для гармонійного розвитку особистості, її розвитку та соціалізації в соціумі є постійна ефективна взаємодія із людьми та з суспільством загалом. Але не всі сучасні люди хочуть мати зв'язок із соціумом або просто не можуть цей зв'язок налагодити, як ми бачимо на прикладі феномену хікікоморі, виникнення якого насамперед пов'язане з культурними традиціями суспільства Японії, а саме з домінуванням жорсткої, соціально-ієрархічної структури, відчуттям постійного обов'язку, сорому, тиску та провини на «особистісне Я». Можливо тому, така соціальна ізоляція є вимушеною стратегією виживання в доволі жорсткому ієрархічному японському суспільстві або самозахистом від недружелюбності, подекуди й ворожості, світу навкруги.

Отже, у світі не всі суспільства на рівні держави зважають на цю проблему, на причини її виникнення та масштаб у межах країн.

Література

1. Искандер А. Хикикомори. Субкультура. Потерянное поколение. 2016. URL:https://sub-cult.ru/chtivo/sub-cult/6784-khikikomori-poteryannoe-pokolenie.

2. Кремер В., Хаммонд К. Хікікоморі: Чому так багато японських чоловіків відмовляються виходити зі своїх кімнат?. 2013. URL:https.7/www.bbc.com/news/magazine-23182523.

3. Калініна Г.М., МалюгаМ.М. Сінглтони як новий тренд XXI століття. URL: http://uej.undip.org.Ua/Zhuinal/2020/4/Statti.pdf.

4. Лягушкина Л. Отаку одиночества. Почему в мире стало модно быть хикки. 2014. URL:https://lenta.ru/articles/2014/01/30/hikikomori/.

5. ПознинаН., КоломоецИ. Феномен хиккикомори в современном обществе. Readera. 2014. URL: https://readera.org/fenomen-hikikomori-v-sovremennora-obshhestve-140218519.

6. Фромм Э. Душа человека. 1992. URL:https://imwerden.de/pdf'frommjdusha_cheloveka_1992.pdf.

7. Як відлюдники «хікікоморі» стали величезною проблемою Японії. Depo. 2017. URL: https://www.depo.ua/ukr/life/yak-vidlyudniki-hikikomori-stali-velicheznoyu-problemoyu-yaponiyi-24012017154400.

8. Tateno, M. et al., 2012. Hikikomori as a possible clinical term in psychiatry: a questionnaire survey. BMC Psychiatry, 2012. L^TRL:https://bmcpsychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-244X-12-169.

9. Umeda M., Kawakami N. Association of childhood family environments with the risk of social withdrawal ('hikikomori') in the community population in Japan. Psychiatry and clinical neurosciences. 2012. URL:https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22300293/.

ОСОБЛИВОСТІ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В МЕЖАХ ОДНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мушка Оксана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Основними складовими допрофільної підготовки є вивчення окремих предметів на диференційованій основі, курси за вибором, інформаційна робота, профільна орієнтація. Основна ідея допрофільної підготовки — створення освітнього середовища, яке сприяє самовизначенню учнів основної школи через організацію курсів за вибором, інформаційну роботу та профільну орієнтацію.

На відміну від поглибленого, профільне навчання дозволяє учням вибрати не один-два предмети, а конкретну пріоритетну галузь для більш глибокого вивчення, планування групи, циклу, сукупності предметів на взаємодоповнювальній і підтримуючій основі, які часто забезпечують понятійним апаратом, методами й засобами вивчення один одного [1].

На етапі допрофільної підготовки важливо створити умови для випробування учня в різних видах навчальної діяльності, яка має здійснюватись на діагностичній основі й мати за мету не тільки виявлення професійних орієнтацій учнів, переважних схильностей у різних галузях знань, а й формування інтересів, потреб, самомотивованого, самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності.

Ефективність допрофільного навчання вимагає налагодження дієвої діагностики рівня навчальних досягнень учнів основної школи, профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів та якостей школярів для створення однорідних за підготовленістю та інтересами мікроколективів (класів, груп). Допрофільна підготовка має здійснюватись через факультативи, предметні гуртки, наукові товариства учнів, Малу академію наук, предметні олімпіади, кабінети профорієнтації.

Основна функція курсів за вибором — профорієнтаційна. Основна мета курсів за вибором — сприяти самовизначенню школяра щодо профілю навчання. При виборі й розробленні курсів за вибором необхідно враховувати такі вимога до них: варіативний характер, достатня (надлишкова) кількість (для забезпечення учнів можливості реального вибору), короткотривалість — 8-16 годин (дасть можливість школяру протягом навчального року змінити, у разі потреби, декілька курсів за вибором), завершеність, оригінальний зміст.

Переваги допрофільної підготовки в межах одного загальноосвітнього навчального закладу полягають в організаційній простоті. Учні гарантовано отримують запланований зміст освіти в рамках визначеного навчального часу на одній території. Ця модель допускає тісніший зв'язок усіх напрямів допрофільної підготовки, а саме: інформаційної роботи, курсів за вибором, психолого-педагогічного супроводу допрофільної підготовки. Недолік моделі — при нечисленному складі учнів мала ймовірність вибору того чи іншого курсу за вибором, а також недостатність кадрового і матеріально-технічного ресурсів

Література

1. Дидактичні засади формування навчальних профілів: посібник/ [авт. кол.: В.І. Кизенко, О.К. Корсакова, Л.А. Липова, Л.Л. Момот, С.Е. Трубачева, В.Р. Ільченко]; за наук. ред.В.І. Кизенка. - К.: Пед. думка, 2010.-132 с.

2. Методичні рекомендації упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/MUS7939

ОРГАНІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Онаць Олена Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу економіки та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-3323-1289

Організація профільного навчання в Україні — явище не нове, але його стан на сьогодні не задовольняє потреби здобувачів освіти і суспільства в

цілому. Закон України «Про освіту» визначив модель старшої школи, яка має бути з 2027 року трирічною і профільною за двома спрямуваннями: академічне та професійно-орієнтоване [1]. Тобто, профільне навчання передбачає диференціацію навчання учнів відповідно до їхніх нахилів і здібностей, професійного самовизначення ще під час навчання у школі, формування у них ключових компетентностей.

Вибору учнем профілю навчання у старшій школі мають передувати ефективна допрофільна підготовка, яка передбачає створення освітнього середовища, яке сприятиме подальшому профільному самовизначенню. Допрофільна підготовка, як відомо, повинна мати такі складові: діагностування, поглиблене вивчення предметів, факультативи та курси, електронні профорієнтатори, кабінети профорієнтації тощо - таких форм і методів дуже багато, адже без ефективної роботи у базовій школі підготовка учнів до здобуття профільної освіти не буде успішною.

У рамках шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» розроблено рекомендації «Старша школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації», в яких окреслено методологічні засади організації профільного навчання, досвід профільного навчання у Республіці Польщі, оцінювання ефективності його організації в Україні, створення для цього міжмуніципальних освітніх округів. Автори методичних рекомендацій А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлєвскі зазначають, що «основними складовими допрофільної підготовки є основні компетентності здобувачів освіти: інтелектуальна компетентність як здатність працювати з різноманітною інформацією, схильність до науково-дослідницької діяльності; діяльнісна компетентність як уміння самостійно конструювати навчальну діяльність; рефлексивна компетентність як спроможність здійснювати самооцінку та самоконтроль; особистіша компетентність як бажання та вміння виявляти цілеспрямованість, ініціативу та самостійність; креативна компетентність як схильність до нових ідей, пошуку нових нестандартних рішень; емоційна компетентність як вміння адекватно реагувати на різноманітні, часто нестандартні ситуації» [3].

Дослідження щодо вивчення думки керівників закладів загальної середньої освіти (надалі - ЗЗСО) про терміни початку допрофільного навчання, у якому ми брали активну участь, показало, що існують різні думки щодо термінів організації допрофільного навчання та профорієнтації (опитування 3000 директорів ЗЗСО - 2004 рік): початок допрофільного навчання (з 8-го класу - 16,2 %; з 5-го класу - 13,1%; з 7-го класу - 9,5%; з 9-го класу - 6,6%; з 6-го класу - 2,6%; 1–4 класи - 0,7 %; інше - 1,1 %); форма допрофільного навчання (поглиблене вивчення предметів - 47,7 %); психолого-педагогічна робота з дітьми - 40,6%; курси за вибором - 36,0%; факультативи - 24, %. Нас цікавила також думка керівників щодо вимог до вчителя профільної школи (поглиблене знання предмета- 71,2%; володіння інноваційними технологіями навчання і виховання - 63,5%; навички

організації пізнавальної діяльності школярів — 55,1%; навички організації спецкурсів - 44,2 %).

Інститутом освітньої аналітики у 2020 році проведене дослідження щодо організації профорієнтаційної роботи серед (1691 особа - заступники директорів шкіл), яка є необхідною складовою допрофільної підготовки та профільного навчання. Респонденти вважають, що терміни початку профорієнтаційної роботи потрібно починати: з дошкільного віку - 0,5 %; з 1 класу - 3,2 %; з 4 класу - 37,4 %; 5 клас - 17,4 %; 8 клас -37,2 %; 9 клас - 6 %; 10 клас - 0,6 %; 11 клас - 0,1%. Більшість респондентів безпосередньо займаються профорієнтаційною роботою.

Як бачимо, думки щодо термінів організації профорієнтаційної роботи та допрофільного навчання досить різні, але її початок такої роботи можливий навіть із дошкільного віку. Це підтверджують результати багатьох експериментів, зокрема результати Всеукраїнського психолого-педагогічного експерименту «Вибір успішної професії» (2008-2018 роки) під керівництвом доктора психологічних наук, професора Побірченко Н. А., в якому брали участь більше ЗО ЗЗСО України. Загальною метою проекту було впровадження в освітній процес ЗЗСО інноваційних технологій розвитку здатності дітей та учнівської молоді до вибору успішної професії, планування кар'єри та формування соціально значущих життєвих компетентностей відповідно до вимог сучасного ринку праці. Цілі проекту передбачали розвиток в учнів на всіх етапах навчання, починаючи з початкової школи, економічного мислення, раціональної поведінки та партнерської співпраці; формування іміджу ділової людини, почуття людської гідності та цінностей різного типу праці; організацію розвивального середовища, спрямованого на вироблення умінь вибору професії, оцінювання ставлення до праці, відчуття відповідальності за майбутню діяльність. Розкриємо деякі аспекти проведеного дослідження.

Організація освітнього процесу в початковій школі здійснювалася через інтеграцію видів, форм і способів діяльності в урочний і позаурочний час, враховуючи провідний етап діяльності учнів початкової школи — учіння. Мета: розвиток та корекція пізнавальної здатності учнів до вибору успішної професії. Завдання: підтримка в учнів пізнавально-дослідницького інтересу до світу професій, які реалізовувалися через такі напрями: формування мотивів партнерської поведінки; розвиток інтелектуальної ініціативи, пізнавальної активності, соціальної ролі «Я» в самореалізації життєвих потреб; створення умов для розвитку професійних орієнтирів. Завдання реалізуються при вивченні навчальних предметів та навчальної дисципліни «Основи економічної психології» за розділами: сенсомоторика, економіка, самопізнання, партнерство та ділове спілкування.

Висновки щодо результативності експерименту, підвищення якості освіти та розвитку кожного учня і вчителя такі: у молодших школярів на достатньому рівні розвинена пізнавальна активність, вольова здатність. Учні знають, що розпочате завдання потрібно закінчити і намагаються це зробити,

вони наполегливі у дотриманні правил поведінки у групі, вибирають кілька професій, близьких до професій батьків та знайомих людей; розвивається і розкривається творчий потенціал дітей (учні вміють визначати власні способи розв'язання задач та самовизначаються у власному потенціалі, який співвідноситься з вибраними професіями); в учнів адекватний рівень домагань і самооцінки (можуть і вміють виділити проблеми, здатні їх вирішувати); в учнів поглиблюються уміння контролювати й оцінювати досягнення; відчутним є розвиток соціальної позиції і розуміння учнями себе суб'єктом навчання; підвищується самостійність вибору й ухвалення рішень, що відповідають мотивам їх навчання; спостерігається зниження рівня агресії і тривожності, підвищення рівня емпатії; розвивається орієнтовно-дослідницький вид діяльності, зростає стійкість інтересу до світу; в розвитку дитини прогнозується усвідомлене спрямування до вибору професії; у вчителів помітно розвивається підприємницько орієнтована професійна педагогічна майстерність. Організація в школі науково-методичної роботи сприяє підвищенню професійного рівня вчителів-дослідників, розвитку їх професійної компетентності, підвищенню майстерності.

В основній (базовій) школі дослідження також здійснюється на основі врахування провідного етапу діяльності учнів у школі - до інтимно-особистісного спілкування. Завдання експериментальної роботи передбачали: дослідження соціальних ролей, ставлення до праці та ринкових відносин; оволодіння навичками лідерства, партнерської взаємодії; самовираження через індивідуальні стилі мислення; трансформація профінформації у зміст навчального матеріалу тощо. В учнів 5-6 класів проектувалося створення образу суб'єкта ринкових відносин і розвиток раціональної поведінки. З 7 класу - системне здобуття учнями економічних знань, формування способів економічного мислення у відповідності до індивідуально-особистісних особливостей учнів. Навчально-методичне забезпечення: посібники для учнів і вчителів: «Суб'єкти ринку», «Раціональна поведінка», «Економічні системи», «Самопізнання», «Діловий контакт» (англійською, німецькою мовами).У 8-9 класах розпочинається допрофільна підготовка, інтегрується зміст проекту в освітній процес, здійснюється психолого-педагогічне діагностування, вводяться спецкурси: «Людина і світ професій», «Особистіша готовність до вибору професії!, «Психологія», «Імідж ділової людини», «Ділова англійська» тощо.

Результати: У більшості закладів освіти незалежно від віку чи статі найвищі показники за трьома критеріями (вміння, ставлення, бажання) отримала сфера професій типу «людина - людина». Порівняння статистичних даних з різних навчальних закладів показало, що це пояснюється провідною діяльністю підлітка - спілкуванням, тому складно виділити це тільки як результат профільності закладу. На другому місці - сфера професій типу «людина - художній образ». З трьох критеріїв найвищий показник має «ставлення» до цього виду діяльності, потім «вміння». Такий результат є проявом здатності до творчості, що

розвивається завдяки середовищу, яке створене у закладі освіти незалежно від профільності класу. Підлітки вибирають як успішну професію у сфері "людина- людина" - 13,2 %; 12,6% - виявили відповідальне ставлення; 13,1% - виявили бажання. За допомогою тесту «Структура інтересів та схильностей» установлено кількість учнів (в %) за рівнем вираженості інтересів до вибору професій, та, відповідно, профільного навчання: високий рівень інтересу: програміст - 49%; юрист - 43%; економіст і фармацевт - по 20%; лікар-16%.

Профільна школа — школа випускників (10-11 класи). З метою ефективної реалізації проекту на цьому етапі у виборі профільного навчання використовувались такі методи роботи вчителів з учнями: пошуковий метод, що передбачаає постановку психологічної, економічної проблеми для самостійного її вирішення самими учнями; частково-пошуковий метод передбачає таке конструювання профільного за змістом заняття, при якому поряд з пошуком профінформації залишається місце самостійній творчій діяльності учнів. Під час обговорення ланки, якої не вистачає у виборі профілю, учні самі виявляють її. Щоб відновити хід і логіку суджень у пошуку профінформації, робляться узагальнення знайденої інформації (самостійно учнями або вчителем). Резюме щодо профілю роблять учні разом з учителем; «Метод відкриття». Учень у цьому випадку розглядається як «маленький дослідник». Йому дають пізнавати і відкривати світ професій самому, спрямовуючи дослідницьку діяльність через поставлену мету вибору профілю. Типовими методами профільного навчання у цьому випадку є: індивідуальне лабораторне експериментування, самостійне конструювання, художня і наукова творчість тощо. Спеціально підготовлені відповідальні особи з числа старшокласників здійснюють контроль компетентнісного виміру професії та якості організованих занять та уроків, на яких відбувається практика інтегрування професійно-інформаційного змісту та змісту навчального матеріалу. Постійно проводиться аналіз рівня сформованості самостійності вибору успішної професії. Напрями діяльності: сенсотворча компетентність вибору успішної професії; проекція "Я", самовизначення, реалії теперішнього та моделювання майбутнього; кар'єрна спрямованість; розвиток компетенцій майбутньої кваліфікації; самореалізація творчого потенціалу; саморозуміння; власні позиції у ставленні до вибору успішної професії; надбання першого професійного досвіду; соціально-професійна адаптація;ціннісно-рольова поведінка як засіб самоствердження. Навчально-методичне забезпечення: «Людина і праця», «Основи підприємницької діяльності», «Основи інтелектуальної власності», «Входження в ринок праці», «Побудова кар'єри», «Самодіагностика профілю майбутньої професії», «Психогімнастика», «Самопізнання».

Результати: уміння застосовувати предметні знання у професійному самовизначення 13,7%; навички пошуку профінформації та її впровадження у навчальний зміст - 23,8%; потреба у практичних діях та їх рольовій

демонстрації - 24,9%; критичне світосприйняття зовнішніх впливів — 19,9%; ініціативність в пошуку " ноу-хау " - 17,7%.

Профорієнтація як складова допрофільної підготовки та профільного навчання в школі має ряд цінних досягнень і разом з ними ряд невирішених проблем, які загострилися на сучасному етапі розвитку шкільної освіти. Потребують відповідного вирішення передусім соціальні, організаційні, науково-методичні та інформаційно-технологічні проблеми. Соціальні: більше 50% учнів вибирають професію під тиском близьких дорослих людей (виходячи з матеріальних статків сім'ї) та за порадами своїх ровесників; від 70% учнів вважають, що успішну професію можна вибрати лише тоді, коли є «авторитетний» батько чи мати; 51,1% випускників школи не вмотивовані на вибір робітничих професій; 32% не сприймають професійно-орієнтованих інновацій, зокрема тих, що стосуються їх самостійності та готовності до професійного самовизначення. Організаційні: практично не діють та не існують концептуальні положення про зайнятість та працевлаштування випускників шкіл; відсутня нормативна база підготовки вчителів профконсультантів як найближчої до вирішення учнівських проблем Людини; випуск учнів 4, 9, 11 класів носить формальний характер, без подачі житгєво-ціннісних установок, що орієнтують на близьке та віддалене майбутнє. Науково-методичні: у змісті психолого-педагогічної освіти пріоритетними залишаються теоретичні підходи (більше 60% ми говоримо учням про те, якими вони повинні бути, а не про те, як стати успішним, завдяки яким індивідуальним можливостям людина стає успішною тощо); з причини відсутності єдиних компетентнісних вимірів шкільної освіти більшість вчителів не беруть участі в інноваційних проектах; лише 12-13% вчителів за нашими спостереженнями працюють з творчим натхненням. Інформаційне матеріально-технічне забезпечення: учні слабо зорієнтовані на процеси трансформації знань про професії в різні види навчальної діяльності. З цією метою бажаними в базових школах мають стати так звані трансформаційні тренінгові центри, як для вчителів, так і для учнів та їхніх батьків.

Подальшого дослідження потребують проблеми: підготовка вчителів до інноваційної освіти та профорієнтаційної діяльності; встановлення зв'язків, визначення ролі і місця заходів в реалізації інтегрованих форм та змісту навчання; присутність в школі дієвої профорієнтації, допрофільної підготовки та профільного навчання, спрямованих на професійне та особистісне самовизначення учнів на різних вікових етапах розвитку та навчання; створення постійно діючого стимульно-мотиваційного простору професійного росту вчителя та компетентнісного зростання учнів; розширений доступ педагогічних кадрів до освітньо-інноваційної інформації та лідерських комунікаційних засобів професійної освіти

Література

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України.2017. № 38-39.

2. Базове моніторингове дослідження щодо професійної орієнтації учнів у закладах ЗСО. Інформаційні МаТерianiihttps://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zvit_Proforientatsiya_2020_sajt.pdf

3. Старша профільна школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації. / А. Сеїтосманов, О. Фасоля, В. Мархлєвскі- К, 2019. - 52 с

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Павловська Олена Валентинівна,
учитель вищої категорії, учитель-методист,
заступник директора з навчально-виховної діяльності,
гімназія № 136 м. Києва

Ефективне й результативне здійснення допрофільної підготовки учнів в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти є необхідною передумовою оптимального вибору ними профілю навчання [1], а також організації системи профільного навчання в 10-11(12), тобто ліцейних класах [3]. Тому проблема розроблення, обґрунтування й упровадження науково-методичного забезпечення системи допрофільної підготовки учнів у 5-9 (гімназійних) класах закладу загальної середньої освіти є досить актуальною. Вирішення означеної вище проблеми має особливе значення для успішної організації допрофільної підготовки учнів у 5-6 класах.

Метою нашого дослідження є уточнення поняття «науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів», а також визначення й обґрунтування компонентного складу такого забезпечення.

У науковій публікації О.О. Комліченко, науково-методичне забезпечення розглядається як «теоретичні основи навчального процесу» (науковий складник) та засоби їх «практичної реалізації» (методичний складник); до науково-методичне забезпечення навчального процесу віднесено «нормативно-правові акти в галузі освіти і науки, навчальні плани і програми, науково-методична, навчально-методична та навчальна література, наукове обґрунтування наочності, технічних засобів навчання, інформаційно-комп'ютерного забезпечення навчального процесу» [2, с 272]

Таким чином, науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів — це система теоретичних положень і методичних розроблень, на основі яких відбувається організація і здійснення цього процесу, які забезпечують його керованість і результативність. Означені теоретичні положення й методичні розроблення подано в текстах науково-методичних, а також директивних документів (наприклад, локальна правова база закладу загальної середньої освіти), що регулюють

освітню й педагогічну діяльність педагогічних працівників у процесі допрофільної підготовки учнів.

Сучасне науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів повинно враховувати положення компетентнісного освітнього підходу [4], актуалізовувати прогностичні вміння вчителя [5].

У ході реалізації завдань експерименту всеукраїнського рівня за темою «Допрофільна підготовка і профільне навчання в освітній системі «гімназія-ліцей», що здійснюється на базі нашої гімназії № 136 міста Києва розроблено й обгрунтовано низку документів, що становлять науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів нашої гімназії, а саме:

концепція допрофільної підготовки й профільного навчання в освітній системі «гімназія-ліцей»;

модель допрофільної підготовки й профільного навчання в освітній системі «гімназія-ліцей»;

методика та інструментарій оцінювання стану допрофільної підготовки й профільного навчання в освітній системі «гімназія-ліцей»;

навчально-методичні матеріали для підготовки педагогічних працівників до моделі допрофільної підготовки й профільного навчання в освітній системі «гімназія-ліцей».

Важливим складником науково-методичного забезпечення допрофільної підготовки учнів є комплекс навчально-методичних матеріалів, які уможливлюють застосування педагогічними працівниками обгрунтованих теоретичних і методичних розробок із допрофільної підготовки учнів в освітньому процесі. Йдеться про навчальні програми, методичні й практичні посібники, методичні рекомендації для вчителя, засоби допрофільної підготовки (у т. ч. електронні), розробки уроків тощо. У ході реалізації завдань експерименту всеукраїнського рівня педагогічними працівниками гімназії № 136 розроблено й затверджено навчальну програму спеціального курсу «Абетка професійного самовизначення» для учнів 5-7 класів, комплекс навчальних і навчально-методичних матеріалів до неї, які успішно проходять експериментальну апробацію в освітньому процесі.

Отже, можна узагальнити, що науково-методичне забезпечення допрофільної підготовки учнів - це сукупність теоретичних положень, методичних, навчально-методичних розробок, викладених у відповідних документах, що регулюють і уможливлюють результативне здійснення допрофільної підготовки учнів. Перспективи подальших досліджень науково-методичного забезпечення допрофільної підготовки учнів пов'язуємо з упровадженням і застосування в ньому положень компетентнісного освітнього підходу.

Література

1. Головко Н. І. Поняття і компонентний склад компетентності учня з вибору профільного навчального предмета / Н.І. Головко, Т.А. Борзенкова, О.В. Павловська, Д.О. Пузіков // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2020 рік . - Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2020. - С 208-209.

2. Комліченко О.О. Науково-методичне забезпечення підготовки молодших спеціалістів в контексті потреб економіки та суспільства / О.О. Комліченко // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві, 2013, вип. 3(4). - С 270-276. URL: http://sbornik.college.ks.ua/downloads/sbornik4/pdf/38.pdf (дата звернення 06.05.2021 р.).

3. Павловська О.В. Кроки до майбутньої нової профільної школи / О.В. Павловська // Теорія і практика моделювання інноваційного розвитку профільного закладу загальної середньої освіти технічної спрямованості для академічно здібних учнів: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Київ : Педагогічна думка, 2020. - С 39-40.

4. Пузіков Д.О. Модель конструювання компетентнісного орієнтованого змісту навчання в старшій школі / Д.О. Пузіков // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогіка. - 2016. - № 2 (4). - С 63-69.

5. Пузіков Д.О. Прогнозування розвитку загальної середньої освіти: рівень учителя / Д.О. Пузіков // Український педагогічний журнал. - 2018.-№3.-С. 67-74.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Піддячий Микола Іванович,
доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної Слов'янської Академії освіти імені Яна Амоса Коменського, головний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Розвиток цінностей і формування якостей старшокласників є значущими для розбудови їхньої життєвої і професійної траєкторії. У зв'язку з цим навчально-виховна діяльність освітян і науковців спрямовується на: розроблення та застосування змісту профільної освіти [6, с 9-27]; формування знань про людину та її діяльність, природу, суспільство, мислення, техніку; креативну діяльність; формування емоційно-ціннісного компоненту та рівнів компетентностей.

Гуманізація профільної освіти передбачає формування таких сутнісних характеристик: зміна освітньої парадигми із знаннєвої на смислову - зміщення пріоритетів освітнього процесу в бік розвитку психічних, фізичних, інтелектуальних, морально-етичних та інших сфер особистості; концентрація зусиль на формуванні культури практичного інтелекту [2, с 6-9] і вихованні креативної особистості, її індивідуальності і свободи, вільної, самостійно мислячої, здатної приймати усвідомлені рішення; забезпечення необхідних організаційно-педагогічних, морально-психологічних [5, с 107-110] та інших умов для успішного досягнення зазначеної переорієнтації освітнього процесу.

Зміст освіти спрямовується на розпізнання основ, якостей і мети учіння, а також процесів, які відбуваються навколо суб'єктів взаємодії, забезпечуючи їх знаннями для аналізу і прийняття адекватних рішень в життєвих ситуаціях. У змісті відображаються складові нагромадженого людством соціально-економічного досвіду, який через міжособистісні стосунки, сім'ю, громаду, суспільні інституції передається молодому поколінню як загальноприйняті і загальновизнані засади і цінності, необхідні для формування особистості. Саме через зміст профільної освіти визначається спрямованість навчально-виховного процесу, його пріоритети і характер [1, с 159].

Розроблення та реалізація розвивального змісту освіти передбачається його гуманізацію: формування духовної, гуманної, креативної особистості на основі інтелектуального (розумового) розвитку; задоволення запитів і інтересів, виявлення і розвитку здібностей особистості. Відношення розумового розвитку особистості та її духовного становлення є важливим не тільки для теорії виховання, а й для доцільної організації виховного процесу [3, с 32-34].

Профільне навчання враховує збалансованість особистісних і суспільних інтересів та забезпечення індивідуальної орієнтованості освіти через варіативну складову її змісту. Варіативність уможливлює вибір предметів і курсів, які допоможуть долучитися до певних видів практичної діяльності спрямованої на формування рівнів компетентностей [4, с 61-63]. Старшокласників потрібно підготувати до рівня свідомого прийняття рішення визначення і сформованості компетентностей для реалізації життєвих планів та побудови кар'єри, на якість якої впливають Вчителі і Наставники засобом змісту профільної освіти.

Література

1. Піддячий В.М. Професійні параметри майбутнього вчителя. Наукові записки. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. Вип. СХПІ(ПЗ). С 156-165.

2. Піддячий М.І. Виховання і розвиток дітей засобами праці. Трудова підготовка в закладах освіти, №3, 2007. С. 6-9.

3. Піддячий М.І. Історичні передумови та теоретичні засади профорієнтації школярів. Педагогіка і психологія, № 3 (52), 2006. С 29-36.

4. Піддячий М.І. Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, №3/4 (48-49), 2016. С 59-65.

5. Піддячий М.І. Соціально-професійний розвиток: компетентності старшокласників та студентів. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи: / [Ред.: *Ян* Ґжесяк, Іван Зимомря, Василь Ільницький]. Конін; Ужгород; Бєльско-Бяла; Київ : Посвіт, 2019. Т. VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці. С. 107-110.

6. Піддячий М.І. Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 - Теорія та методика трудового навчання. - Київ, 2010. - 40 с

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ УЧНІВ ДОПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Прохоренко Олексій Олексійович,
кандидат психологічних наук, науковий співробітник
відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Поняття психологічної готовності активно вживається у багатьох напрямах психології, однак, єдине загальноприйняте визначення відсутнє. Дослідники намагаються визначити готовність як якість особистості, здатність до діяльності, установку, психічний стан, необхідний для якісного виконання своїх обов'язків.

Готовність учнів допрофільних класів до дистанційного навчання - це готовність до виконання конкретної навчальної діяльності. На нашу думку, готовність - це взаємна відповідність діяльності та її суб'єкта. Щоб визначити ступінь готовності учнів до дистанційного навчання, досліджуємо зміст та діяльність учня. Критерії, за якими можна визначити готовність учнів до дистанційного навчання: мотивація навчання; відповідність мети реальним можливостям учня; відповідальність, цілеспрямованість, систематичність у виконанні завдань; навички самостійної роботи та під керівництвом дистанційного вчителя.

В оцінюванні готовності до навчання в педагогічній психології склався досить сталий підхід. У ньому готовність визначено як багатокомпонентне утворення, й основні розбіжності виникають з питань необхідності та достатності розгляду тих чи інших компонентів. Відомо, що готовність завжди є до чогось, до цілком конкретної діяльності й

повинна враховувати її специфіку. Крім того, найчастіше діагностується рівень актуального розвитку. Продуктивність учнів буде високою лише тоді, коли буде відбуватися тісна співпраця між учителем та учнем, у ході якої обидва суб'єкти проявляють однакову активність. Завдання вчителя - активізувати творчий потенціал учня. Під час засвоєння знань дитину треба орієнтувати не на те, що вона здатна вивчити сама, а на те, чого не вміє, але може зробити під керівництвом учителя [2].

Бажання вчитися як у традиційному, так і в дистанційному режимі має бути рушійною силою учнів. Актуальним є питання: як зацікавити школярів до навчання, викликати в них інтерес і підтримувати мотивацію в ході усього періоду навчання. Тут, у розвитку пізнавальної активності учнів, науковцями визначається роль дидактичних ігор, робота з художнім текстом. Завдяки вдало підібраним завданням, які школярі виконуватимуть дистанційно, можна підтримувати інтерес до навчання, вказати шлях до самостійного здобуття знань, в дистанційному навчанні спілкування між учителем та учнем різниться від традиційних, є більш складним, динамічним та вибагливішим щодо організації взаємодії. Учитель керує навчальним процесом на відстані, формує мету навчання, вказує засоби здійснення освітньої діяльності, шляхи виконання поставлених завдань. Це, насамперед, вимагає від учня ключових компетентностей, які необхідні для виконання поставлених завдань. Актуальною на сьогодні також є готовність школярів до сприймання інформації через інтернет [1].

Для учнів підліткового віку питання професійної орієнтації надзвичайно важливе. Основне завдання допрофільної підготовки - створення сприятливих умов для свідомого вибору профілю навчання у старшій школі. Допрофільна підготовка включає три етапи: системоутворювальний, пропедевтичний, основний. Перший, системоутворювальний, етап профілізації включає узагальнення знань про професії. Школярі повинні мати можливість обрати напрям, який їх цікавить, дізнатися, в яких навчальних закладах вони можуть навчатися. Пропедевтичний етап формує уміння співвідносити мету вибору майбутньої сфери діяльності зі своїми можливостями через елективні курси та систему позакласних, позашкільних заходів із використанням індивідуального й групового консультування, тестування тощо. Основний етап допрофільної підготовки - це моделювання видів навчальної діяльності: заняття проходять у вигляді лекцій, науково-практичних конференцій, онлайн-занять.

Література

1 Прохоренко О., Люлькова Ю. Особливості навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в умовах карантину. Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць [ред. кол.; голов, ред. О.М. Топузов]. Київ : Педагогічна думка, 2020. Вип. 25. С. 112-121.

2. Трубачева С. Можливості підручника у забезпеченні педагогічної взаємодії в умовах дистанційного навчання. Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць /ред. кол.; голов, ред. О.М. Топузов. Київ : Педагогічна думка, 2020. Вип. 25. С.192-201.

ПРОГНОЗУВАННЯ І ПРОЕКТУВАННЯ ЗМІСТУ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ГІМНАЗІЇ

Пузіков Дмитро Олегович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу інновацій та
стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Результативність і ефективність освітнього процесу, якість освіти, яку надають сучасні українські школи залежить від багатьох чинників. Не останнє місце серед них займає зміст повної загальної середньої освіти, а точніше оптимальний вибір педагогічним колективом і закріплення в освітній програмі закладу тих якісних (перелік навчальних предметів та галузевих інтегрованих курсів) і кількісних (розподіл годин на них на тиждень/рік) параметрів цього документа, які вчительство має, може і навіть зобов'язано обирати. Адже вибір оптимального варіативного складника освітньої програми закладу загальної середньої освіти (який дає змогу реалізувати освітні запити учнів та їхніх сімей, відповідає інтересам і професійним можливостям педагогічних працівників, досяжний за показниками матеріально-технічного забезпечення закладу освіти тощо) - це важлива передумова результативного здійснення освітнього процесу в школі, забезпечення високої якості повної загальної середньої освіти [1].

Під варіативним складником освітньої програми закладу загальної середньої освіти нами розглядаються всі її якісні та кількісні характеристики, які можуть обиратися педагогічним колективом закладу загальної середньої освіти, а саме: галузеві інтегровані курси, кількість годин на вивчення предметів та галузевих інтегрованих курсів на тиждень (нової типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти передбачено мінімальну, максимальну і рекомендовану кількість годин на них), а також додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять та їхнє змістове наповнення. У 5-9 класах цей складник забезпечує змістове наповнення допрофільної підготовки учнів. У 10-11(12) класах до варіативного складника належать також профільні навчальні предмети та галузеві інтегровані курси, години на них, оскільки освітні профілі також обираються з урахуванням освітніх запитів учнів.

Педагогічні колективи сучасних закладів загальної середньої освіти України отримують значні законодавчо закріплені права щодо розроблення освітньої програми закладу на основі типової, конструювання її варіативного складника, який найповніше відповідатиме запитам учасників освітнього процесу, насамперед, запитам здобувачів освіти, учнів [3]. Ці права наповнюють реальним змістом і забезпечують реалізацію автономії закладу загальної середньої освіти, академічної свободи вчителя. Однак постає питання до стану підготовленості педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти до цієї діяльності. Адже реалізація традиційних адміністративних механізмів розроблення навчального плану школи ускладнюватиме реалізацію цих прав, навіть нівелюватиме їх, що може призводити до непорозумінь і конфліктів. З іншого боку, розроблення оптимальної освітньої програми закладу загальної середньої освіти не може спрямовуватися на забезпечення інтересів лише окремих учителів, навіть активних і обізнаних. Насамперед, необхідно враховувати освітні запити й можливості учнів, спроможність закладу загальної середньої освіти забезпечити їх.

Класний керівник, який постійно спілкується зі здобувачами освіти та їхніми сім'ями якнайкраще знає освітні запити та можливості учнів, володіє загальними уявленнями про успішність і результати навчання за всіма освітніми галузями, навчальними предметами. Окрім того, у класного керівника налагоджена комунікація з учителями-предметниками. Педагог-організатор, який організовує позакласну й позашкільну роботу, опікується додатковою освітою учнів також добре інформований про освітні запити та можливості учнів. Тому залучення класних керівників і педагогів-організаторів до прогнозування і проектування варіативного складника освітньої програми гімназії та ліцею якнайповніше сприяло б урахуванню в ній освітніх запитів учнів. Однак постає питання про підготовленість цих педагогічних працівників до цієї діяльності, наявність організаційно-педагогічних механізмів участі їх у ній [2].

Література

1. PuzikovD. Model of pedagogical forecasting's system of complete general secondary education's content / D. Puzikov // Український педагогічний журнал. - 2020. - № 3. - С. 84-90.

2. Пузіков Д. О. Прогнозування розвитку загальної середньої освіти: рівень учителя / Д.О. Пузіков // Український педагогічний журнал. - 2018.-№3.-С. 67-74.

3. Пузіков Д.О. Система прогнозування змісту загальної середньої освіти / Д.О. Пузіков // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2019 р. - Київ: Педагогічна думка, 2019.-С. 65-66.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В ДОПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ (на прикладі Комунального закладу «Харківський науковий ліцей-інтернат "Обдарованість"» Харківської обласної ради)

Симбірська Лілія Володимирівна,
учитель географії вищої категорії, старший учитель, Комунальний заклад «Харківський науковий ліцей-інтернат "Обдарованість"» Харківської обласної ради, м. Харків

Комунальний заклад «Обласна спеціалізована школа-інтернат ІІ-ПІ ступенів "Обдарованість" Харківської обласної ради», яка має природничо-математичне спрямування відкрила свої двері у 2009 році, метою створення нашого навчального закладу є підвищення рівня навчання дітей з сільської місцевості Харківської області, на сьогодні у ліцею-інтернаті навчаються учні не лише з Харкова та Харківською області, а ще з Донецької, Луганської, Запорізької областей. У ліцеї запроваджено допрофільне навчання з поглибленим вивченням математики, біології та хімії. У профільному же навчанні є 3 профілі: фізико-математичний, хіміко-біологічний та інформаційно-технологічний, для сформованості знань з фізики та інформатики, які на поглибленому рівні учні починають вивчати лише з 10-го класу, у допрофільному навчанні необхідно закладати фундамент. Відповідно через усі зазначені чинники розбудова дистанційної форми навчання, особливо в допрофільних класах завжди була актуальною та необхідною у ліцеї-інтернаті.

У 2012/2013 навчальному році через часті хвороби окремих учнів постала необхідність запровадити систему, яка б давала змогу легко надолужити навчальний процес таким учням. Саме тому адміністрацією школи-інтернату було прийняте рішення організувати систему сповіщення хворим учням домашнього завдання та матеріалів уроків у будь-який зручний спосіб для вчителя (пошта, соціальні мережі, офіційний сайт школи тощо).

У 2016/2017 навчальному році через розвиток засобів для дистанційного навчання, появу нових різноманітних месенджерів та аналізу існуючої системи стало зрозуміло, що необхідно модернізувати цю систему, створенням більш зручного способу отримання матеріалів уроків та домашнього завдання для учнів, які пропускають навчальний процес. Саме тому адміністрація школи-інтернат прийняла рішення створити власну єдину та уніфіковану платформу для дистанційного навчання на базі навчальної платформи для створення персоналізованого навчального середовища MOODLE. Так зв'явилася платформа "Дистанційна школа Обдарованість", яку почали використовувати для викладення матеріалів до уроків та домашнього завдання учням, які хворіють.

На початку 2019/2020 навчального року адміністрацією школи-інтернат було прийнято рішення продовжити розвиток засобів для дистанційного та онлайн-навчання приєднавши заклад до безкоштовного набору простих у використанні інструментів, які забезпечують гнучку та надійну основу для навчання, співпраці та спілкування від Google - G Suite for Education. Так почав формуватися спільний простір для зручного онлайн-навчання та швидкого способу співпраці та комунікації між усіма учасниками освітнього процесу ліцею-інтернату.

Не дивлячись на впровадження загальношкільних засобів для дистанційної форми навчання, педагоги впроваджували необхідні їм предметні засоби самостійно. Для вивчення інформатики на онлайн-платформі DOTS було створено піддомен ліцею Обдарованість для вивчення програмування та розвитку алгоритмічного мислення у учнів ліцею. Для постійного вдосконалення практичних навичок розв'язку математичних задач у учнів 9-11 класів при підготовки до уроків та майбутнього складання ЗНО з математики випускником та вчителем математики ліцею було створено онлайн чат-бот ліцею Обдарованість @math_obdar_bot за допомогою мессенджеру Telegram. Для підвищення успішності вивчення математики у 8-9 класі запроваджено у навчальний процес інтерактивні курси математики онлайн на платформі GIOS, в межах ресурсної зустрічі Обласної школи молодого вчителя математики «Перші кроки до педагогічної майстерності» вчителем математики ліцею було проведено семінар на тему «Уроки математики в умовах адаптивного карантину за допомогою інтерактивної платформи GIOS».

Коли постала необхідність у березні 2020 року терміново перейти на дистанційне навчання у зв'язку з введенням карантинних обмежень виявилось, що всі заходи для розбудови цієї форми навчання у ліцеї-інтернаті були виправдані. Освітній процес у ліцеї не зупинився ні на один день, не було потреби педагогам шукати або освоювати засоби для ведення дистанційного навчання. В перший день дистанційного навчання у закладі було розпочате асинхронне навчання на платформі «Дистанційної школи Обдарованість». Після перших двох тижнів проаналізувавши всі технічні можливості, як педагогів та учнів, так і платформи MOODLE адміністрацією ліцею було прийнято рішення уніфікувати процес дистанційного навчання для всіх предметів. В понеділок педагоги викладали матеріали до уроків, завдання для індивідуального чи групового опрацювання на весь тиждень, щоб кожен учень міг самостійно розподіляти своє учбове навантаження впродовж тижня. Можливості платформи MOODLE (електронний журнал, зручна система комунікації з учнями, швидка перевірки як тестових завдань так і відкритих питань) та використання елементів G Suite for Education (інтерактивні презентації, документи, форми тощо) надали змогу успішно закінчити 2019/2020 навчальний рік усім учням ліцею-інтернату.

Упродовж літніх канікул було зібрано досвід проведення дистанційного навчання кожного педагогічного працівника ліцею. Вивчено досвід проведення дистанційного навчання навесні 2020 року різними закладами освіти України . Призначено методиста ліцею, який відповідає за напрямок удосконалення та розвиток дистанційної форми навчання у ліцеї. Методистом пройдений "Онлайн-курс для вчителів та керівників шкіл про дистанційне навчання", який розроблений Міністерством освіти і науки України спільно зі студією онлайн-освіти EdEra за підтримки Швейцарії в межах швейцарсько-українського проекту ОЕСШЕ («Децентралізація для розвитку демократичної освіти»), який впроваджує консорціум ГО DOCCU («Розвиток громадянських компетентностей в Україні») та Цюрихського педагогічного університету (PH Zurich, Швейцарія).

Проаналізувавши всі отримані дані, врахувавши переваги та недоліки дистанційного навчання, адміністрація ліцею дійшла висновку, що наявні у закладі засоби, для більш досконалого ведення дистанційного навчання, необхідно об'єднувати та впроваджувати у дистанційну форму синхронний формат навчання. Саме тому на осінніх канікулах для педагогічних працівників було проведено науково-практичний семінар: "Навчання засобами цифрових технологій" та приєднано до Google Workspace for Education Fundamentals усіх учнів ліцею-інтернату.

Введення локдауну в січні 2021 року жодним чином не вплинуло на якість освітнього процесу у ліцеї, що ще раз підтвердило правильність руху у бік впровадження змішаного навчання під час освітнього процесу. У січні 2021 року дистанційне навчання було організовано як в синхронному так і асинхронному режимі. На останньому тижні зимових канікул було розроблено розклад онлайн-занять на перший тиждень локдауна, з яким учні могли ознайомитись заздалегідь на офіційному сайті ліцею, сторінках предметів на платформі «Дистанційної школи Обдарованість» чи в Google-календарі у будь-який час. Асинхронне навчання, для зручності та звички учнів залишилось незмінним, кожного понеділка учень бачив своє навантаження на весь тиждень. Проведення уроків у синхронному режимі проходило за допомогою Google-Meet під час конференції педагоги використовували сервіси Google (презентації, документи, таблиці, форми), Padlet, Miro, Kahoot тощо. Можливості запису конференції надали змогу відвідати урок і тим учням, які з будь-яких технічних причин не змогли приєднатися в час безпосереднього проведення заняття. Наприкінці першого тижня після проведеного аналізу адміністрація школи дійшла до висновку, що саме синхронний режим створює більш якісний освітній процес, саме тому відсоток онлайн-уроків на другий тиждень дистанційного навчання було збільшено.

Досвід дистанційного навчання в січні 2021 року показав, що учні ліцею повністю засвоїли необхідний навчальний матеріал, усі учасники освітнього процесу готові до переходу на дистанційну форму навчання у будь-який час та ще раз показало переваги змішаного навчання, яке необхідно продовжувати впроваджувати у повсякденний освітній процес.

Література

1. https://edu.google.com/ - офіційний сайт Google Workspace for Education.

ЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДОПРОФІЛЬНІЙ ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ

Трубачева Світлана Едуардівна,
кандидат педагогічних наук, завідувач відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Великий обсяг фактичних знань - у світі, що змінився, втратив свою цінність, оскільки будь-яка інформація швидко застаріває. Необхідним стають не самі знання, а знання про те, як і де їх застосовувати. Але ще важливіше знання про те, як інформацію добувати, інтерпретувати, або створювати нову. Для людини важливою є здатність застосовувати узагальнені знання, уміння та досвід в конкретних ситуаціях для розв'язання завдань у реальній діяльності. Це означає, що спонукувана потребами людина має бути здатна самостійно зорієнтуватися в ситуації, здобути нові необхідні знання, правильно поставити мету дій відповідно до об'єктивних законів і існуючих обставин, що визначають реальність і досяжність мети, відповідно до ситуації, мети і умов визначити конкретні способи і засоби дій, в процесі дій відпрацювати, удосконалити їх і, нарешті, досягти мети - усе це є основними складниками ключових компетентностей.

Таким чином, бажаючи змістити акцент в освіті із засвоєння фактів (результат - знання) на оволодіння способами взаємодії зі світом (результат - уміння), ми приходимо до усвідомлення необхідності змінити характер освітнього процесу і способи діяльності учнів. Ці зміни полягають в першу чергу, у створенні таких умов навчальної діяльності, коли необхідно активно застосовувати наявні теоретичні знання для вирішення практичних завдань.

Одним з напрямів у сфері модернізації освіти є оновлення змісту освіти в логіці компетентнісного підходу, що вимагає побудови освітнього процесу з акцентом на практичну спрямованість навчального матеріалу з урахуванням ідей фундаменталізації змісту освіти: реалізації сучасного діяльнісного підходу в освіті, орієнтації на досягнення ключових компетентностей, включення навчальної інформації до єдиного інформаційного поля у відкритому освітньому середовищі. При цьому

підході до навчання основним елементом роботи учнів буде освоєння способів діяльності, особливо видів перетворювальної діяльності: навчально-дослідної, пошуково-конструкторської, творчої, проектної і таке інше. В цьому випадку фактичні знання стають наслідком роботи над завданнями, організованими в доцільну і ефективну систему. Паралельно з освоєнням діяльності учень зможе сформувати свою систему цінностей, підтримувану соціумом. З пасивного споживача знань учень стає активним суб'єктом освітньої діяльності. Крім того, під час освоєння певних видів людської діяльності, через освоєння навчальної діяльності і за відповідної організації і відбору змісту для освітнього простору відбувається первинне самовизначення школярів, яке надалі може задати певну траєкторію життєвого шляху. Категорія діяльності при такому підході до навчання є фундаментальною і смислоутворювальною усього освітнього процесу [1].

Така переорієнтація освітнього процесу спонукає до розв'язання наступних питань. З одного боку - це побудова системи знань, необхідної і достатньої для повноцінного оволодіння учнями основами діяльності; вдосконалення взаємозв'язку чуттєвих і раціональних, теоретичних знань, що лежать в основі оволодіння діяльністю; вдосконалення системи знань про діяльність, її цілі, способи, засоби і умови; пошук можливості підвищення рівня узагальнення сформованих знань про діяльність. З іншого боку, пошук можливостей поєднання процесу формування теоретичних знань учнів з їх практичними потребами, їх ціннісними орієнтаціями; пошук шляхів розширення можливостей застосування теоретичних знань у практичній діяльності безпосередньо в процесі навчання.

Література

1. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева, С. П. Бондар, Л. А. Липова, О. В. Барановська, С. В. Косянчук, Н. В. Захарчук]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. - К.: Пед. думка, 2015. - 288 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ І КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ

Холод Ганна Ярославівна,
кандидат філологічних наук, учитель української мови та літератури вищої категорії, учитель-методист, гімназія № 153 ім. О.С. Пушкіна, м. Київ

Допрофільна підготовка учнів є важливою складовою подальшого професійного самовизначення учнів і Концепції профільного навчання в

старшій школі [1], реалізація якого здійснюється за допомогою різноманітних форм, зокрема курсів за вибором та інтегрованих курсів. В інваріативній складовій навчального плану гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна для 8-х класів, учні яких, відповідно до наказу МОН України № 344 від 22.03. 2021 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою "Організаційно-педагогічні умови забезпечення допрофільної підготовки гімназиста в умовах модернізації змісту освіти" на базі гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна Шевченківського району м. Києва у березні 2021-листопаді 2026 роках», стали учасниками вищезгаданого експерименту, зазначено такі інтегровані курси: «Російська мова та література», «Інформатика. Трудове навчання (Робототехніка)», «Основи здоров'я та фізична культура». На підставі результатів анкетування гімназистів у варіативну складову навчальної програми введено такі курси за вибором: «Фінансову грамотність», «Геометрію як практику, логіку, фантазію», «Іноземну мову в професійному самовизначенні». Вищезазначені інтегровані курси та курси за вибором забезпечено як програмами, рекомендованими МОН України, так і програмами, прорецензованими відповідними фахівцями, які схвалили вищезазначені інформаційні продукти й рекомендували їх реалізовувати на практиці. Необхідно зазначити, що програму інтегрованого курсу «Основи здоров'я та фізична культура» уклали вчителі (В. Колодочка, Є. Прокопова) гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна, що свідчить про високий рівень професіоналізму цих педагогів.

Для навчально-методичного забезпечення інтегрованих курсів та курсів за вибором, крім програм, складених згідно з вимогами, необхідні адаптовані під вищезазначені програми підручники, а також дидактичні матеріали, які необхідно створювати, орієнтуючись на інтереси, творчий потенціал і запити учнів 8-х класів. Для цього проведено діагностичне анкетування, під час якого гімназисти повинні були обрати форму реалізації свого інтелектуального й творчого потенціалу з улюблених навчальних дисциплін, й отримано такі результати: у конкурсах хочуть брати участь 19 учнів, інтелектуальних іграх - 23 учні, олімпіадах - 12 учнів, хочуть писати науково-дослідницьку роботу 8 учнів. Деякі учні запропонували такі види робіт: практичні роботи (1 гімназист), майстер-класи (1 гімназист), публічні виступи (2 гімназисти). На нашу думку, із цією інформацією повинні бути ознайомлені вчителі-предметники, які викладають в експериментальних класах і повинні під час уроків максимально розкривати інтелектуальний і креативний потенціал школярів, систематично активізуючи профорієнтаційний компонент, пов'язаний із конкретною навчальною дисципліною. Для цього в гімназії необхідно створити методично-дидактичну базу даних профорієнтаційного спрямування. Зокрема, ідеться про збірник конспектів уроків з елементами профорієнтації, інфографік професій, професіограм, профорієнтаційної хрестоматії (уривки із творів про

конкретні професії), профорієнтаційну відеотеку (епізоди з фільмів), створену завдяки професіограмному аналізові, інтерв'ю із представниками професій тощо.

У межах експерименту в гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна відбувається підготовка інформаційного забезпечення допрофільної підготовки учнів. Зокрема, ідеться про інтерв'ю із представниками різних професій, що підготовлені здобувачами освіти І, ІІІ курсів (майбутні журналісти) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (кафедра журналістики). Деякі інтерв'ю разом з інфографіками про професії надіслано у створені з учнями 8-х класів комунікативно-інформаційні групи у Вайбер. Вищезазначені інтерв'ю орієнтовані на розкриття образу інтерв'юйованого, представника конкретної професії, виявлення позитивних і негативних особливостей професії, презентацію процесу самовизначення інтерв'юйованого, його професійного становлення. Деякі із цих інтерв'ю можуть бути використані під час викладання інтегрованих курсів та курсів за вибором. Наступний крок реалізації інтерв'ю із представником професії - інтерв'ю, де може бути один або декілька інтерв'юерів (учнів гімназії) та/або один або декілька інтерв'юйованих - представників однієї професії. Під час опитування учнів 8-х класів було з'ясовано, що ЗО % респондентів хочуть узяти інтерв'ю в представників професії й зазначили ту професію, яка їх найбільше цікавить. Для реалізації такого проекту треба враховувати психологічну підготовку учнів, а також деякі юридичні нюанси. Зокрема, ідеться про необхідність брати дозвіл батьків на участь неповнолітніх в інтерв'ю й використання такого контенту під час викладання інтегрованих курсів та курсів за вибором.

Крім інтерв'ю із представниками професії, під час викладання інтегрованих курсів та курсів за вибором можуть стати інші форми комунікації із представниками професій: пресконференція, майстер-клас, тренінг, відеоекскурсія. Допомогти реалізувати такий формат можуть батьки гімназистів, із якими класні керівники експериментальних 8-х класів повинні провести дистанційне опитування за допомогою розроблених анкет. До речі, таке анкетування, основним принципом якого є добровільність, було проведено в гімназії №153 ім. О.С. Пушкіна. На запитання про те, яку інформаційну допомогу батьки могли б надати для реалізації допрофільної підготовки, вони запропонували такі варіанти: відеоекскурсію, розповідь про свою професію, інтерв'ю, майстер-класи, опитування-гру, організацію зустрічі з експертами галузі, відомими особистостями.

На нашу думку, одним із принципів допрофільної підготовки повинна бути комплексність, реалізація якої можлива лише за умови активізації профорієнтаційної роботи в таких форматах: «учитель-предметник - учень», «класний керівник - учень», «психолог-учень», «батьки - учень», «учень-учень», «представник професії-учень», а також

її систематичної реалізації під час навчання та позакласної діяльності учня. Важливо створювати для школярів ситуацію успіху й платформи для реалізації компетентностей, сформованих у процесі навчальної діяльності, зокрема під час викладання інтегрованих курсів і курсів за вибором. Це можна зробити за допомогою реалізації проектів професійної орієнтації, створення гімназистами контенту для молодших школярів, однолітків, участі гімназистів у дискусійних клубах, тренінгах, семінарах, ток-шоу, профорієнтаційних тижнях, наукових конференціях, хакатонах. Щодо останньої форми роботи, то в гімназії № 153 ім. О.С Пушкіна підготовлено методичний матеріал для її реалізації [2]. Крім того, за сприяння наукового товариства «Інтелект» (гімназія №153 ім. О.С. Пушкіна) учениця 9-А класу зазначеного вище закладу Михайленко Марія написала науково-дослідницьку роботу на тему «Специфіка допрофільної підготовки гімназиста», яка, на нашу думку, має важливе теоретичне і прикладне значення. Науково-дослідницьку роботу гімназистки буде надруковано в збірнику «Науково-методичний міст» (2021 рік, №1), що дасть можливість розширити аудиторію читачів і популяризувати важливі ідеї.

Отже, знання, здобуті під час навчальної діяльності, зокрема курсів за вибором й інтегрованих курсів, навички, уміння повинні бути активізовані й реалізовані на практиці комплексно й систематично, що дасть можливість учням пізнати себе й сприятиме їхньому професійному самовизначенню.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vl456729-13#Text

2. Холод Г.Я. Допрофільна підготовка учнів: теоретичний і прикладний аспекти / Г.Я. Холод // Грааль науки: за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції "An integrated approach to science modernization: methods, models and multidiscipImarity". - 2021. - № 1 . - С 339-348.

КОНЦЕПЦІЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЛІЦЕЇ

Чернуха Вікторія Петрівна,
кандидат філологічних наук,
учитель української мови та літератури, вища категорія,
Бобровицький ліцей, м. Бобровиця, Чернігівська область

Ліцей -акмеологічний навчальний заклад, на базі якого реалізується один із найперспективніших напрямів оптимізації шкільної освіти. Важливою умовою успіху профільного навчання в ліцеї є допрофільна

підготовка, адже це дві складові одного процесу: самовизначення особистості у виборі напрямку в освіті й у професійній діяльності.

Основна мета допрофільної підготовки — формування у дітей готовності робити свідомий вибір подальшого профілю навчання. Профільне навчання покликане допомагати навчальному закладу запровадити диференціацію, тобто позбавитися необхідності вчити всіх однаково, враховуючи індивідуальні особливості здобувачів освіти, створити умови для самоствердження та самореалізації кожної особистості. Профілізація потрібна для забезпечення індивідуальних потреб ліцеїстів, які виявляють підвищений інтерес до окремих предметів і для професійного самовизначення, до успішної соціалізації, полегшення адаптації до самостійного життя, подолання інфантилізму підлітків, виховання відповідальності за прийняття рішень. Профільне навчання як вид диференційованого навчання передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення. Профільне навчання спрямоване на формування єдиної життєвої, світоглядної, наукової, культурної та професійної компетентності здобувачів освіти, що забезпечить їх подальше самовдосконалення та самореалізацію.

Проблема впровадження профільного навчання в ліцеях та загалом у системі загальної середньої освіти є актуальною. Причинами неефективності діючої моделі профілізації навчання здобувачів освіти у рамках традиційної школи є: відсутність необхідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, брак кадрів, відсутність системного моніторингу процесу впровадження профільного навчання, недостатній рівень активної участі в процесі впровадження профільного навчання батьків. Головним недоліком у впровадженні профільної освіти вважають її гуманітарну спрямованість та відсутність необхідної уваги до предметів природничо-математичного циклу. Виникає питання щодо початку профілізації (з 8 класу), коли учні не здатні чітко сформулювати свої плани на майбутнє, зокрема, й стосовно своєї професії.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі. -К., 2003. — 14 с

2. Липова Л, Замаскіна П., Малишев В. Профільне навчання і проблеми соціалізації випускників// Шляхи освіти. - 2008. - №1. - С.38-41.

3. Химинець В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи// Освіта Закарпаття. - 2007. - №6. - С.7-10.

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ - ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Чорноус Оксана Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу інновацій та стратегій розвитку освіти
ІП НАПН України, м. Київ.

Останнім часом науковці та вчителі приділяють багато уваги питанням індивідуалізації та диференціації допрофільної підготовки учнів у закладах середньої освіти засобами діагностики індивідуальних особливостей учнів, забезпечення психологічного супроводу допрофільної підготовки, формування бази варіативного компоненту змісту особистісно орієнтованої допрофільної підготовки, самостійного вибору учнем освітньої траєкторії, формування і попоетапного розвитку особистісних профільно орієнтованих інтересів учнів; створення освітнього середовища, сприятливого у плані забезпечення реалізації індивідуальних пізнавальних потреб особистості в умовах цифровізації суспільства. Допрофільна підготовка - система педагогічної, психолого-педагогічної, інформаційної та організаційної діяльності, яка допомагає визначенню учнів старших класів основної школи у вибранні ними профільних напрямів майбутнього навчання та широкої сфери наступної професійної діяльності, у тому числі вибору профілю та конкретного місця навчання на старшому ступені школи або інших шляхів продовження освіти.[1] До основних форм допрофільної підготовки відносять: поглиблене вивчення окремих предметів, курси за вибором, у тому числі профілеорієнтаційного спрямування, факультативні курси, створення допрофільних груп, профільне консультування, заняття в предметних гуртках, конкурс-захист науково-дослідницьких робіт в Малій академії наук, співбесіди в кабінетах профорієнтації та ін. Це має сприяти формуванню стійкого інтересу до предмета, розвитку здібностей і орієнтації на професійну діяльність, де використовуються одержані знання. Ефективність допрофільної підготовки вимагає налагодження дієвої діагностики рівня навчальних досягнень учнів основної школи, профільно-консультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів і якостей учнів для створення однорідних за підготовленістю та інтересами мікроколективів (класів, груп). [2] Допрофільна підготовка забезпечує наступність між основною та старшою школою, закладає інформаційні та психолого-педагогічні основи для успішного профільного навчання учня і створює передумови для життєвого і професійного самовизначення в умовах цифровізації' суспільства. Ефективність допрофільного навчання забезпечується формуванням змісту в напрямі його варіації, мотивації учня, попредметного самовизначення, інтелектуального та творчого розвитку.

На етапі допрофільної підготовки важливо створити умови для випробування учня в різних видах навчальної діяльності, яка має здійснюватись на діагностичній основі й мати за мету не тільки виявлення професійних орієнтацій учнів, а й формування інтересів, потреб, самомотивованого, самостійного навчання як усвідомленої навчальної діяльності в умовах цифровізації суспільства. Ця діяльність має знайти більш розгорнуті форми у старшій школі. Важливо досягти усвідомлення учнем себе як суб'єкта вибору профілю навчання. Саме тому головна мета допрофільної підготовки - формування в дітей здібності робити усвідомлений вибір подальшого профілю навчання.

Література

1. Трубачева С. Е., Чорноус О. В. (2016). Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання / СЕ.Трубачева, О.В.Чорноус // Науковий D вісник Ужгородського університету. - 1(38) 2016.С. 298-302.

2.Допрофільна освіта в сучасній середній школі // Електронний ресурс. - http://osvita.ua/school/method/3966/

3.Концепція профільного навчання в старшій школі. Допрофільна підготовка.//Електронний ресурс. - http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/

12 КРОКІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Шкурупій Лариса Григорівна,
директор Пирятинської ЗШ
І-ІП ст. №4, учитель-методист,
м. Пирятин, Полтавська область

Основна ідея допрофільної підготовки - створення освітнього простору, який сприяє самовизначенню учнів середнього ланцюга школи через організацію курсів за вибором, інформаційну роботу та профільну орієнтацію.

Крок 1. Адміністрація забезпечила організацію діяльності закладу в умовах режиму дистанційного навчання, узгодила правила та розклад взаємодії всіх учасників освітнього процесу для виконання варіативної складової освітньої програми.

Крок 2. Організація допрофільної підготовки в умовах дистанційного навчання потребує упровадження нових технологій, пов'язаних з її реалізацією, забезпеченням психолого-педагогічного супроводу проектування учнями своєї освітньої траєкторії. Тому на початку дистанційної роботи проведено експрес-навчання педагогічних працівників.

Крок 3. Складено розклад уроків та графік роботи вчителів. Визначено базові інструменти та платформи. Укладено методичні кейси: «Профорієнтаційні тренінги для підлітків», «Методична служба на допомогу допрофільної підготовки», «Сімейне консультування», « Банк вакансій».

Крок 4. Провели онлайн-конференцію з учнями 5-9 класів та їхніми батьками, обговорили форми співпраці та інші організаційні питання, скоординували роботу всіх у зручному форматі. Узгодили з батьками конструктивний зворотній зв'язок для уникнення непорозумінь. Наголосили, що завдання батьків - допомогти дитині визначитися із уподобаннями щодо майбутньої професії, зважаючи на природні здібності та бажання.

Крок 5. Для вирішення проблеми мотивації допрофільної підготовки учасників освітнього процесу залучили соціально-психологічну службу. Розробили для учнів та батьків поради, які розмістили на сайті школи, провели онлайн-консультації та індивідуальні бесіди. (Ми повинні навчити учнів користуватися інформацією та приймати на її підставі рішення. Це неможливо без достатнього рівня саморозуміння, без навичок аналізу складних ситуацій з багатьма варіантами й факторами вибору. Як правило, цілком достатньо результатів тестування й бесіди з психологом. Якщо інформації та рекомендацій виявляється недостатньо для прийняття рішення про подальші дії, тоді пропонуємо інші послуги, які дозволяють більш усвідомлено й докладно розібратися з тим, що є важливим у майбутній професії, побачити, із яких елементів складається будь-яка професія, а також уточнити більш глибокі причини того, чому йому відповідає чи не відповідає та чи інша спеціальність із отриманого переліку рекомендацій.)

Крок 6. Визначили режим дистанційного навчання: синхронний, і асинхронний. Завдання для асинхронного опрацювання складені диференційовані, з урахуванням індивідуальних можливостей, практико-орієнтовані та творчі.

Крок 7. Адміністрацією школи забезпечено поточний контроль якості надання освітніх послуг. Забезпечено зворотній зв'язок між вчителями та учнями, між вчителями та батьками.

Крок 8. Застосували розвиваючий підхід до профорієнтації для учнів 4-8 класів (щоб визначитися із варіативною складовою на наступний навчальний рік).

Його мета - формування різноманітних знань, умінь і навичок, необхідних для опанування тієї чи іншої професії та успішного працевлаштування. Розвиваючий підхід актуальний як для підлітків, так і для старших школярів. До таких форм розвиваючих методів належать:

- профорієнтаційні тренінги;
- тренінги особистісного зростання;
- тренінги підвищення навчальної та трудової мотивації.

Підліткам це допомагає здолати невпевненість у собі, почуття невизначеності, розібратися в собі. Дозволяє спробувати себе в різноманітних видах професійної діяльності, щоб відчути, наскільки вони їм відповідають та отримати необхідну оцінку своєї успішності.

Приклади:

-тренінги та майстер-класи, які розвивають окремі компетенції, необхідні для успішного опанування професією або для оптимізації навчання;

-ділові ігри, які дозволяють приміряти на себе різноманітні професійні ролі та відтворити ситуацію трудових стосунків і рішень специфічних задач у групі;

-тренінги з розвитку комунікативних здібностей та самопрезентації;

навчальні консультації, які формують навички ефективного пошуку роботи, складання резюме, самопрезентації та адаптивної поведінки на сучасному ринку праці.

-тренінги професійного зростання;

-тренінги командоутворення;

-тренінги продажів і переговорів;

-тренінги публічних виступів;

-групи самопізнання (психотерапія);

-психотехнічні вправи, які розвивають навички саморегуляції;

-коучинг.

Крок 9. Запровадили щотижневі зустрічі учнів з класним керівником для обговорення загальних питань та взаємопідтримки. До таких зустрічей могли долучатися практичний психолог, соціальний педагог, педагог-організатор (за потребою).

Крок 10. Продовжували здійснювати виховну роботу з використанням відео-хостингу Ютуб. Мета - формування внутрішньої готовності до самостійної та усвідомленої побудови свого професійного життєвого шляху. Шляхом використання елементів гри, нестандартних питань і провокацій стимулювали цікавість до проблематики професійного самовизначення, по-новому подивитися на звичні явища, примусити задуматися про себе, про видимі та приховані особливості професій, про життєві цінності та їхні зв'язки з передбачуваним шляхом професійного розвитку. Саме ці роздуми та відкриття дозволять більш усвідомлено робити вибори.

Крок 11. Для організації допрофільної підготовки дітей з особливими освітніми потребами було враховано індивідуальну працездатність дитини відповідно до її здоров'я; залучено батьків до консультування щодо дотримання режиму дня.

Крок12. На кожному етапі проводився моніторинг із використанням онлайн-форм з метою визначення якості організації дистанційної освіти, можливих викликів та вчасного реагування на них.

МЕТОДИ І ЗАСОБИ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Яценко Світлана Володимирівна,
спеціаліст, учитель зарубіжної літератури
та німецької мови гімназії № 136 м. Києва

Актуальність проблеми зумовлена завданнями розвитку системи загальної середньої освіти України, пошуку та модернізації методів і засобів, що застосовуються в процесі профільної навчання. Вирішення цієї проблеми є значущим для теорії і практики профільного навчання учнів.

Метою дослідження є отримання наукового результату, який матиме практичне значення, а саме визначення й опис функцій методів та засобів профільного навчання.

Проблема дослідження привертала увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників. Визначимо результати їхніх розвідок, важливих для досягнення зазначеної мети. У працях О. Барановської, Н. Бібік, М. Бурди, Г. Васьківської, Г. Вороніної, Н. Зеленко, В. Кизенка, О. Корсакової, С. Косянчука, В. Кременя, А. Самодрина, О. Топузова, С. Трубачевої та ін. з'ясовуються проблеми змісту профільної освіти. У дослідженнях С. Бондар, М. Головка, О. Ляшенка, Н. Новожилової, О. Петуніна, М. Фірсової та ін. висвітлюються проблеми розроблення форм і методів організації навчальної діяльності у профільній школі.

Пояснювально-ілюстративні методи спрямовані на повідомлення готової інформації різними засобами (словесними, наочними, практичними) та усвідомлення і запам'ятовування цієї інформації учнями.Виклад навчального матеріалу може здійснюватися в процесі розповіді, вправи, бесіди з опорою на засвоєння правила, практичної роботи на застосування знань, законів та ін.

Дослідницькі методи дають змогу творчо застосовувати знання, сприяють оволодінню учнями методами наукового пізнання, формування в них досвіду самостійного наукового пошуку. Оволодіння навчальним матеріалом може здійснюватися у процесі спостереження, формулювання висновків, під час роботи з книгою, письмової вправи з доведенням закономірності, практичних і лабораторних робіт.

Ігрові методи сприяють створенню проблемних ситуацій, обміну знаннями, організації розумової діяльності. Дидактичні ігри класифікують на рольові, ділові, організаційно-діяльнісні, комп'ютерні.

Проблемно-пошукові методи передбачають, що частину знань повідомляє педагог, а частину учні здобувають самостійно, відповідаючи на поставлені запитання чи розв'язуючи проблемні завдання. Виклад навчального матеріалу може здійснюватися у процесі евристичної бесіди, коментованої вправи з формулюванням висновків, творчої вправи, лабораторної чи практичної роботи та ін.

Інтерактивні методи, на відміну від традиційних, базуються на активній взаємодії учасників навчального процесу, при цьому основна увага надається взаємодії слухачів між собою. Такий підхід дозволяє активізувати навчальний процес, зробити його більш цікавим та менш стомлюючими для учасників. Метод мозкової атаки, «Круглий стіл», дискусія, ситуаційний аналіз, висновок та ін.

Діалогові методи побудовані на принципах взаємодії учнів з усіма суб'єктами та об'єктами педагогічного процесу, під час якого учитель має забезпечити залучення дитини до навчального процесу за допомогою створення постійної інформаційної інтриги, активізації всіх психологічних сфер особистості: емоцій, уяви, мислення, пам'яті.

Пріоритетним напрямом профільного навчання є розроблення нових способів подання та опрацювання навчального матеріалу. Особливого значення в зв'язку з цим набуває проблема методів викладання.

Література

1. Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології. Упор. Л.Ф. Пашко, О.П. Коваленко, Л.І. Симоненко. Полтава: ПОНИЮ, 2008. 196 с.

2. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г.О.Васьківська, В.І.Кизенко, С.В.Косянчук, О.В.Барановська, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г.О.Васьківської. Київ, КОНВІ ПРІНТ 2018. 260 с: іл. - Бібліограф.: 454 назви. С 233-258.

3. Чайка В.М. Основи дидактики. Київ: Академвидав, 2011. С.154 - 157.

ДЛЯ НОТАТОК

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Збірник тез Всеукраїнського науково-практичного семінару
За авторською редакцією

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ
У СУЧАСНІЙ ГІМНАЗІЇ:
СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

До 95-річчя Інституту педагогіки
Національної академії педагогічних наук **України**

Підписано до друку 16.06.2021 р. Формат 60х84 1/16
Гарнітура Manioп. Друк офсетний. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 4,302. Наклад 300 прим.

Видавництво «Педагогічна думка»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-а, корп. 2
Тел./факс: (044) 481-30-71

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
До Державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3563 від 28.08.2009 р.